БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үнезиннеттинген

1965 ч.
АВГУСТ
3
ВТОРНИК
№ 181 (6198).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Кижиге сагыш човаашкын

«Коммунизмниң тиилелгези — кижилерден хамааржыр болгаш коммунизмни кижилерге тудуп тургузар — деп, СЭКП-ниң Программазында сорук кирикчи байдал-биле чугаалап турар. Бүгү-ле чүвени, ажыл-херек бүрүзүн чон, кижилер кылып бүдүрер. Улустуң эрге-ажыктары, чаагай чоруу дээш сагыш човаашкын, совет кижилерниң материалдыг болгаш угаан-бодал херегледерин чөптүг хандырары — күрүнениң болгаш партияның ажыл-чорудулгазында дээди хоойлу болур.

Ажылчы чоннуң чагаа бижиинге, билдиришкин хомудалынга сагыш човангыр болурун Владимир Ильич Ленин кичээнгейлиг өөредип чораан. Кижилерниң ындыг негелде херегледерин ленинчи ёзу-биле көөрүнге Коммунистиг партия болгаш оон Төп Комитеди чер-черниң партия, совет органнарындан, бүгү ажылдакчылардан негелдени улам күштелдирип турар. Кандыг-даа эрге-дужаалда оон турары ылгал чокка, медерелдиг ажылдакчы бүрүзү, чоннуң негелде хомудалын өй-шаанда шын шиитпирлээри — оларның сеткил-сагыжын улам сорук киирер, бүдүрүлгечи болгаш хөй-ниитичи идепкейин көдүрер дээрзин эки билир ужурлуг.

Бүдүрүлге, ажыл-агый болгаш албан организация черлериниң удуртукчуларынга хамаарыштыр кандыг бир айтырыг дугайында чагааларлыг кижилер партия, совет органнарга, солун редакцияларынга эвээш эвес кээп турар. Чижээ, Ак-Довурак хоорайда квартал комитединиң даргазы эш К. Чаш-оолдуң бижээни Шангыр кудумчунуң чурттакчыларының хомудалын илереткен чагааны республиканың партия-күрүне контроль комитединче редакция шилчиткен турган. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинден чорутунган хыналда ол бүгү четпестерни бадыткаан: садыг-магазинниң, почта, радионуң ажылын, тудуг, септелгениң, суг хандырылганың байдалын экижидер талазы-биле боттуг хемчеглерни комиссия ажылдап кылган. Тес-Хемниң Шынаа, Өвүрнүң Саглы кожээ Советтеринде, Кызыл хоорайның сан килдизинде ышкаш, чоннуң негелде хомудалын өй-шаанда шиитпирлээр айтырыгны дээре тургускан черлерни республикадан хөйнү айтып болур.

Моон-биле кады чамдык бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларындан кижилерниң негелде хомудалынга ээлдек эвес, ону өй-шаанда шиитпирлевес, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1962 чылдың март сестеги доктаалын боттандырбайн турар фактыларны база шыңгыы айтыр херек. Кызыл хоорайның коммунал ажыл-агый килдизинге сөөлгү бүдүн чартык чылдың байдалын чижекке көргүзүп болур. Хоорай Совединиң күүскомун дамчып келген билдиришкиннерден өске, демдеглелде чаңгыс-даа документ чок, начальник эш В. Мирошниковка хууда кирген кижилерниң айтырыы канчаар шиитпирлеттинип турганы база билдинмес болган. «Коммунтудугнуң» септелге-тудуг эргелелинде байдал оон база дээредевес. Ол организацияның удуртукчузу эш В. Зильберманның тоомча чогундан шиитпирлээр үезин эрттирген билдиришкиннер хөй илерээн. Чижээ, хамааты Кымысованың эрткен чылдың декабрьда бижээни олча-ажык үндүрүүн шын эвес тыртканынга хомудалы мынчага дээр харылаттынмаан. Негелде хомудалдар көктелгезинде бүдүрүлге шынарлыг бижимелдер холушкак болуп турар.

Чоннуң чагаа бижиин, негелде хомудалын ай-айы-биле харылавас,а шиитпирлеттинген айтырыгның күүселдезин хынавас чоруктар республиканың социал-хандырылга министерствозунда, амыдырал хандырылга эргелелинде база илереп турар. Ол ышкаш, чамдык удуртукчулар кандыг бир айтырыгның азы кижиниң дугайында билдиришкинни алгаш, ону хынап тодаргайлаарын, шугумчуледип турар организацияга азы ажылдакчыга дагзып турары канчап-даа таарышпас. Шак ындыг чижек Улуг-Хемниң райкүүскомунда база өске-даа чамдык организацияларда илереп турар.

Бүдүрүлге, албан организация черлериниң эжинде ат-бижикти билдингир болдурары, аңаа келген кижилерни удуртукчунуң хүлээп алыр үе-шагын тодарадыры — ол бүгү база-ла масса-биле харылзааның бир хевири, чоннуң негелде хомудалын өй-шаанда шын шиитпирлээринге идиглиг болур. Республиканың Чырыдыышкын министерствозу ышкаш чамдык албан черлеринде кижилер хүлээп алыр чурумну багай организастаан, хууда айтырыглар дугайында хүлээп алыышкынның хүнүн азы шагын айытпаан. Мындыг байдал-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Ажылчы чон — төөгүнүң, коммунизм тургузуушкунунуң шиитпирлиг күжү. Чоннуң хандырылгазының дугайында сагыш човаашкын, кижилерниң негелде хомудалынга кичээнгейлиг болур чорук — партия, совет органнарның хүн бүрү ажыл-чорудулгазының төвүнге турар ужурлуг. Совет албан черинге кандыг бир айтырыглыг келген кижи бүрүзү «өөрүп четтирдим» деп чугаалаар кылдыр, ажыл-херекти амгы негелдеге дүүштүр эде тургузары чугула.

Партия чонга бараан болуп, ол сорулгазын бодунуң ажыл-чорудулгазының кол утказы кылдыр көрүп турар. Совет кижилерниң, оларның чаагай чоруунуң, угаан-бодал күштериниң, аас-кежииниң дугайында сагыш човаашкындан бедик, оон үнелиг сорулга чок. Моон ужурунда, чер-черде партия, совет органнар бүдүрүлге, хандырылга, албан организация черлериниң ажылынче кичээнгейни угландырары, ында ажылдакчыларның кижилер хүлээп алырынга культуразын, даандырган ажыл-херекке харысалгазын бедидери, мергежидип өөредири чугула. Илерээн бичии-даа четпестерни, чоннуң чагаа бижиинге, негелде хомудалынга холбашкан чаңгыс-даа айтырыгны түңнел чокка эрттирип болбас.

Ажылчы чоннуң чагаа бижиин, негелде хомудалын өй-шаанда шын шиитпирлээр чорук — партияның болгаш күрүнениң чугула херээ болур. Ол ажылды башкарып чорудары, Владимир Ильич Лениниң өөреткени ышкаш, кижилерге ээлдек, сагыш човангыр, бүгү тала-биле хынамчалыг болур.

БИСТИҢ ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

КОМБАЙНЕРЛЕРНИҢ ЧАРЫЖЫ

Одесса областың мурнакчы механизаторлары сезон дургузунда күзүн чажып тараан он муң центнер кызыл-тасты бастырып ажаар дээш чаржып турар.

Котовский районнуң Суворов аттыг колхозунда боду чоруур комбайн башкарыкчызы Терентий Дариенко бункерден хүннүң-не 600 центнер тарааны берип турар. Тавычаларны ол он хүн бөлдүрүп келген. Ол үениң дургузунда Дариенко 199 гектар кызыл-тасты ажааган болгаш 6066 центнер тарааны бастырган.

Комбайнер Филипп Кирка хүн-бүрү 23—25 гектарның тавычаларын бөлдүрүп турар. Бо кижи 6713 центнер кызыл-тасты бастырган. Котовский районнуң дыка хөй комбайнерлери ам беш муң ажыг центнер тарааны бастырган. Кили, Измаиль, Волгоград болгаш өске-даа районнарның комбайнерлериниң аразында база он муң центнер тарааны бастырар дээш социалистиг чарыш калбарган.

УЛУГ ЭНЕРГЕТИКАНЫҢ ХООЛАЙЛАРЫ

Харьковтуң Киров аттыг заводу хуусаа бетинде кылдынган кайгамчык улуг бус хоолайының стендиге шенелделерин чедиишкинниг доосхан. 300 муң киловатт күчүлүг чаңгыс чалдыг агрегат Приднепровскиниң одалга-биле хөделир электростанциязынга ажылдаар. Күчү талазы-биле алырга чаңгыс ындыг хоолай безин Каховканың гидроэлектростанциязынынга деӊ.

ДИКСОНДА МУҢ ТУРИСТЕР

Диксоннуң суг өртээлинде «Валерий Чкалов», «Профессор Близняк» болгаш «Александр Матросов» дээр, улус олурарынга кайгамчык таарыштыр кылдынган үш теплоходтар барган. Москвадан, Ленинградтан, Харьковтан. Ташкентиден болгаш чурттуң өске-даа хоорайларындан муң чыгам туристер оларның-биле барган. Олар орук аайы-биле Игарка. Дудинка хоорайларга болгаш Енисейниң унун дургаар чурттакчылыг өске-даа черлерге база доктааганнар.

Поляржылар Арктика суурунуң уран көрүштүг черлерин болгаш тураскаалдарын туристерге таныштырган.

БИЧИИ СТАНОК

Армян ССР-ниң Кировакан хоорайында прецизион станоктарның заводу ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинче шак болгаш прибор тудуунуң бүдүрүлгезинге онза ылаптыг ажылдар күүседир, кылбазы-ла чок дээн токарь станогун чоруткан.

Чаа бичии станоктуң дензизи 20 килограммдан ашпас, ынчангаш ону чемоданга суп ап болур. Кылбазы-ла чок бичии станок күрүне шылгалдазын чедиишкинниг туткан болгаш ону массалыг бүдүрер кылдыр сүмелээн.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ҮЛҮҮНГЕ

Барнаулдуң коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези деп хүндүлүг атты чедип алган вагон тудуунуң заводунуң коллективи күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган. «1966 чылдың үлүү» деп бижиглелдиг магистраль вагону эптелге цегинден үнүп чоруткан. Алтайның вагон тудугжулары чеди чылдың онаалгазын хуусаа бетинде күүсеткен. Алды чартык чылдың дургузунда чурттуң оруктарынче хөй чүък чүктээр 30 муң вагоннарны ол чорудуп берген.

ХОВУ ТУРЛААНДА АТЕЛЬЕ

Тускай машиналарда дериттинген ательелер Азербайджанның хову турлагларынга бо-ла чедер бээр. Хеп дааракчылары хөй янзы пөстерни хеп кылдырып алыры-биле колхозчуларга саналдап турар. Хепти чагыкчының материалындан-даа даарап болур. Ательелер хевир-фасон шилип алыр журналдарны база алгаш чоруп турар.

Машиналарда баш дүгү таарыыр, сал чүлүүрдүк септээр черлер база бар. Ачы-дуза чедирериниң чаа-чаа хевирлери база немтерээн. Колхозчулар боттарының бажыңнарын ам тускай бригадаларның дузазы-биле септедип ап болур. Телевизорлар болгаш электроприборлар септээр талазы-биле мастерскаялар дыка хөй улуг суурларда кестүп келген.

Азербайджанның кадээ районнарынга чыл эгезинден бээр амыдырал хандырылгазының чаа 290 бүдүрүлгелери ажыттынган, бо дээрге эрткен чылдаазындан бүдүн чартык катап хөй-дүр.

КУУ-ЧЕКИННИҢ ХӨМҮР ДАЖЫ

Карагандадан чеден километр черде Куу-Чекинниң хөмүр даштыг чаа бүдүрүлге чериниң тудуу эгелээн. Ол бүдүрүлге чылда үш миллион тонна энергетика хөмүр дажын казып үндүрер. Хөмүр даштыг бо чаа бүдүрүлгени долу күчүзүнге ажыглалга киирип тергэ, Караганданың бассейнинге одаар чүүлдү ажык арга-биле казып тывары ийи катап көвүдээр.

(СЭТА).

Ажаап алыышкынга белеткел, сиген кезилдези — ам шалыпчы фронт

Тараа далаштырып тур

Чөөн-Хемчик районда СЭКП XXII съездизи аттыг колхозтуң механизаторларының часкы сезонда кылган ажыл-ижиниң үре-түңнелдиг болганын амдыгааштан сөглеп болур. Колхозтуң бүгү тарылга шөлүнде тарааның үнүжү эрткен чылга бодаарга эки.

Ам кол-ла чүве—дүжүттү кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыры. Ооң салым-чолун шиитпирлээр кижилер база механизаторлар-ла болгай. Ынчангаш бистиң колхозтуң механизаторлары ажаап алыышкынга белткелди эки чорудуп, 14 комбайнның 8-зин белеткеп алган. Арткан 6 комбайнны август 10-да бүрүнү-биле доозар дээш ажылдап турар.

Септелгени буу-хаа, шынар чок чорудар болзувусса, күзүн барып «сотка олурар» болгай бис. Ынчангаш комбайн септеп турар звенолар аразында септелгениң эки шынары дээш социалистиг чарыш калбарган. Июль 25-да чарыштың түңнелин үндүргеш, бирги черни комбайннарның молотилка кезээн септеп турар Моңгуш Дондуптуң звенозунга тывыстывыс.

Автомашиналарны чаа дүжүттүң тараазын сөөртүрүнге белеткээри база чугула ажыл. Ам 6 автомашина бүрүн дериттинген. Чадаана «сельхозтехника» каттыжыышкыны-биле ажаап алыышкын үезинде 5 автомашинаны колхозта доктаамал бээр кылдыр керээни чарып алдывыс.

Тарааны мурнунда чылдардан хөйнү тарыан, база ооң дүжүдү эки болганындан ажааттынган тараа ажаанзырап, изий берип болур. Ону баш удур болдурбас дээш төп шаңдан аңгыда хову турлаанда 1200 кв. метр шөлдүг чаа шаңны серилеп, шифер-биле крышалаарын О. Комбуштайның звенозу доозуп турар. Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдерни чорудуп тура, механизаторларның, тараажыларның чурттаар чери — хову-турлагларының дугайын база уттуп болбас. Бо талазы-биле белеткел арай кошкак. Бараактар, чем кылыр черлер, кызыл булуңнар чугайлаттынып дериттинмээн. Чоокку хүннерде механизаторларга бүгү таарымчалыг байдалдарны тургузары эргежок чугула.

Ажаап алыышкын үезинде механизаторларның күш-ажылчы социалистиг чарыжын чорудуп, немелде төлевирни доктаамал тургузар. Механизаторлар С. Ыйы, О. Экер-оол, С. Дуран-оол күскү сезонда тус-тузунда 400 гектар чериң тараазын ажаап ап, кывар-чаар материалды камнап алырын хүлээнгеннер. Хову-шөлде тараа быжар чоокшулап, далаштырып эгелээн. Бо чугула, харысалгалыг сезонда араевыста чарыштыг «Большевик» колхозтуң механизаторларынга аштырбас дээш бүгү арга-мергежилди, күжүвүстү бээр бис.

К. ЧАВЫДАК,
колхозтуң кол инженери.

АЖЫЛДЫ ЭКИ ОРГАНИЗАСТААР

Бо хүннерде Барыын-Хемчик районнуң сиген шөлдеринде 370 кижи ажылдап турар. Эрткен беш хонукка деннээрге, сөөлгү беш хонукта сиген кезилдезиниң, бөлүп сарааттаарының, будук-бүрү чем белеткээриниң темпизи дүргелээн. Район эрткен беш хонукта 216 гектар чериң сигенин кескен болза, сөөлгү беш хонукта 425 гектар сигенни кескен, 1400 центнерни сарааттаан болза, сөөлгүзүнде 2.500 центнерни сарааттап алган болгаш 2290 центнер будук-бүрү белеткээн.

Сиген белеткели «Большевик» көдээ ажыл-агый артелинде өске ажыл-агыйларнындан шалыпкын чоруп турар. Сөөлгү беш хонукта үргүлчү чаъс-чаашкынныг турза-даа, ол колхоз 230 центнер сигенни бөлүп сарааттаан.

«Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырының сиген шөлдеринге 105 кижи доктаамал ажылдап кирген. Олар чоокка чедир 58 тонна сигенни сарааттаан, 105 тонна будук-бүрү чемни белеткээн. М. Долумага удурткан херээженнер будук-бүрү белеткелинге идепкейлиг киришкен. Олар үш бөлүкке чардынган: биргизи бүрүнү кезер, ийигизи бөлүп шарыыр болгаш үшкүзү бөлүп кургаткаш, фермага сөөртүп чедирер. Ол салбырда К. Начынга, О. Очурга удурткан хойжу бригадаларның кежигүннери 90—90 тонна сигенни белеткээри-биле ажылдап кирипкен. С. Өлчей удурткан тудугжулар бөлүү салбырда сиген белеткеп турарларның мурнуку одуруунда.

«Большевик» колхоз часкы, чайгы үеде суггаттыг бүгү сиген шөлдерин бир-ийи катап суггарган түңнелинде, сигенниң үнүжү дүжүдү эки. Оон бир гектарындан 14—16 центнер сигенни ап турар.

Моон-биле чергелештир, районнуң ажыл-агыйлары чоокку үеге чедир белеткезе чогуур мал чемнериниң чүгле 4,9 хуузун белеткээни дыка четпес.

Чамдык ажыл-агыйлар мал чемнери белеткээринче четчир күштү мобилизаставаан. «Шекпээр» совхозтуң чаңгыс Аянгаты салбырында чүс ажыг кижи ажылдап турда, а Дөн-Терезин, Биче-Тей салбырларында катай чүгле чүс безин четпес кижилер сиген шөлүнде ажылдап турар. Ол салбырларның удуртукчуларындан совхозтуң дирекциязы, партком кошкак негелде салып келген. «Барлык» совхозтуң бүгү-ле салбырларында чүгле 107 кижи ажылдап турар.

ВЛКСМ район комитеди комсомолчуларны, аныяктарны мал чеми белеткээринче хайнышкынныг көдүрбээн. Будук-бүрү чемни белеткээриниң ажылын холга албаан. Мал чемнерин четчири-биле белеткээр дизе, ажылды эки организастаар ужурлуг.

С. КОМБУЙ-ООЛ.

НАЙЫРАЛ БЫЖЫГЫП ТУРАР

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаанын ёзугаар Гвинеяның Демократтыг партиязының Чиңгине секретары, Гвинея Республиканың Президентизи Ахмед Секу Туре июль 26-дан 30-ге чедир Совет Эвилелинге албанның аян-чоруун кылып чораан.

Президент Секу Туре болгаш Гвинея Республиканың ону үдеп келген күрүне, партия ажылдакчылары Москвага турганының үезинде ССРЭ-ниң найысылалының солун көрүштүг черлери-биле, москвачыларның күш-ажылчы чедиишкиннери-биле танышкан болгаш чуртталганың чаа тудуунуң районнарынга чораан. Гвинея улусту совет улустуң каны найырал-биле көрүп турарының демдээ кылдыр Гвинея Республиканың төлээлекчилерин оларның барган черинге-ле чылыы-биле хүлээп алган деп, совет-гвиней кады кылган дыннадыгда чугаалап турар.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. И. Микоян-биле болгаш Совет күрүнениң өске-даа удуртур ажылдакчылары-биле Ахмед Секу Туре ужуражып чугаалашкан. Найыралдың байдалында болуп эрткен чугаалажыышкыннарның үезинде делегейниң эң чугула айтырыгларының болгаш совет-гвиней харылзааларның айтырыгларының талазы-биле санал оналдарны солушкан. Бүгү-ниити тайбыңны камгалап, быжыглаарынче, чурттар болгаш улустар аразынга найыралды база кады ажылдажылганы хөгжүдеринче бүгү күжениишкиннерни моон соңгаар-даа салырының эргежок чугулазынга хамаарыштыр ийи талаларның үзел-бодалдарының чаңгыс эптии демдеглеттинген.

Ийи чурттарның болгаш оларның партияларының аразында бүгү талалыг харылзаалар чедиишкинниг хөгжүп болгаш быжыгып турарын совет-гвиней талалар сеткил ханыышкын-биле демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары Л. И. Брежневти, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинни, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. И. Микоянны найыралдың аян-чоруун кылып, Гвинея Республикага келзин деп, Ахмед Секу Туре чалаан. Ол чалалга өөрүп четтиришкин-биле хүлээп алдынган.

(СЭТА).

Шеминиң сигенчилери

Бо чылын Шеминиң шынааларында сигенниң дүжүдү багай эвес болган. Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң ажылчылары мал чеми белеткээринче организастыг кирипкен. Тус-тус малчыннарның, хойжу бригадаларның, фермаларның звеноларындан аңгыда колхозта хову-трактор бригадири Кара-Сал Шагдыр-оолга удурткан 42 хол кадырлыг бригада 300 тонна сигенни белеткээр хүлээлгени алгаш ажылдап эгелээн. Ам 50 тонна сиген сарааттаттынган. Сөөлгү үеде хөй чаъс чагтаг сарааттар бөлер улус арай оралдап турар. Ынчалза-даа кестинген сигенни аяс хүннерде сайгарып, кургадып тургаш сарааттап эгелей берген.

Бригадада хол кадырлыг дөрт звенонуң аразында социалистиг чарыш калбарган. Баштайгы 10 хонуктуң түңнелинде бирги черни Кара-Сал Отук-оолдуң звенозу алган. Олар Даштыг-Каът баарында 1000 эки шынарлыг долгакты белеткеп, 15 гектар чериң сигенин хаккан. Кезикчилер К. Баян, К. Сүрүң, К. Доржукай олар 0.30 га чериң сигенин кезер хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, 0.40 га чедирип турар.

Колхозта комсомол эге организациязының секретары О. Хүреш-оолга удурткан аныяктар звенозу база эки ажылдап турар. Кыжын тудум сиген бүрүзү-ле үнелиг. Чаңгыс-Хадың арыында кестирип болур сигенниң дүжүдү бедик, ынчангаш алаак, аяң бүрүзүн, арыг иштин олар хол кадырлары-биле хап турарлар. Колхоз сигенчилерин аъш-чем-биле багай эвес хандырып, ында дуржулгалыг повар М. Хандываа-ны быжыглаан. Дыштанылга үезинде, азы ажылдаар черге 70 хире харлыг хоочун колхозчу Ондар Бошкажыкты бо-ла көрүп болур. Ол кезикчилерниң кадырын таптап, аныяктарга кадырны таарыштыр шалып алырының аргаларын өөредип турар.

«Большевик» колхозтуң ажылчылары сиген белеткелин дүжүт ажаалдазы-биле капсырлаштырбайн, август 20-де доозар деп шиитпирлээн.

Өөк хемниң кыдыында

Сиген шөлүнден
репортаж

Өөк хемниң унун ногаан чалыг-биле шыптынып кан. Бии-Хем районнуң колхозтарының, совхозтарының сиген кезер шөлдери барык-ла Өөктүң кыдыында. Чайның бо үезинде ажыл-иш анаа даң бажындан эгелээш, имир дүшкүжеге чедир үргүлчүлээр.

«Өөк» совхозтуң № 1 сиген бригадазы база-ла Өөк хемниң унунда. Каш хонуктар бурунгаар-ла мал чеми белеткеп эгелээн сигенчилерниң баштайгы чедиишкиннери — бичежээк тей дег сарааттар хемниң унунда бедий бергилээн. Сиген хөй белеткеттинген тудум-на, мал күштүг болгаш өзүген, эът, сүт хөй болур дээрзин ында ажылдап турар кижилер эки билир.

Дүъш сөөлүнде ол бригадага чеде бердивис. Дүштеки чемин чаа доосхан сигенчилер ажылче чаа күш-биле кирипкен.

Совхозтуң кол инженери Валентин Гаврилович Пащенко бистерге баштай ол бригаданың бригадири Николай Осипович Потапенко болгаш учетчик Борис Тихонович Ульянкин оларны таныштыргаш:

— Сигенчилерниң ажыл-херээниң дугайын силерге чугаалап бээр кижилер бо-ла болгай—деп, чугаалай-дыр.

Мал чеминиң белеткелиниң дугайын учетчик Б. Т. Ульянкин мынчаар чугаалады:

— Бистиң № 1 бригада сиген кезилдезинче июль 27-ден эгелеп кирипкен. Бисте шупту 40 ажыг кижи бар, оларның хөй кезии аныяктар, оон аңгыда өөреникчилер база бар. «ДТ-54» маркалыг дөрт трактор база «ДТ-20» маркалыг бир трактор, ол ышкаш аъттың 4 машиналары сигенни кестирип турар. Оон аңгыда дырбааштар сөөртүп алгаш сиген бөлдүрүп турар тракторлар база бар. Бригадада ниитизи-биле 10 трактор, бир комбайн, сараат салыр бир машина бар. Бөгүнге чедир 1000 хире гектар чериң сигени кестинген, оон 500 ажыг гектары бөлдүнген, 60 тонна хире сигенни сарааттап тургускан. Бурундаа хүн чаашкын чагбаан болза, оон-даа хөйнү бөлүп, сарааттап аптар улус бис. Бо чылын совхозтуң девискээринде сигенниң үнүжү ниитизи-биле ортумак, чамдык суггаттыг черлер харын эки-дир. Совхоз сиген шөлдерин суггарарынче кичээнгейни улгаттырган болза, сигенниң үнүжү албан эки болур турган. Мал чемин белеткээр талазы-биле бодунуң мурнунда салдынган планның онаалдазын бригада чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күштү салып ажылдаар.

Сигенчилерниң дыштанып чурттаарынга таарымчалыг байдал оларның турлаанда тургустунган. аъш-чем аймаа-биле база эки хандыртынган, көжүп чоруур кино четверг санында-ла кээп турар болду. Бригадада эки ажылдап турар кижилерниң аттарын учетчик адааш, оларның боттары-биле барып таныжып көөрүн сүмеледи.

Сараат салыр машинаны билдилиг башкарып, кежээлерниң бирээзи деп мактаттырып турар Ангал Доспаңга ужураштывыс. Ол, чээрби хар хире назылыг, күдер кара эр болду. Боду чоруур комбайн дыка хөй сигенни мурнунда бөле үстүрүп алган бо маннап келди. Шөлге оваалай бөлүп каан сигенни чежени-даа болза, ол комбайн бөле үстүрүп алгаш келир, ону ынчанлыр кончуг тывынгыр кылып каан болду. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге дыка улуг рольдуг, ол комбайнның ачызында хепээн сөөртүр-даа дээр чүве билбес.

Орту киир тургузуп каан сарааттың чанынга ол комбайн хөй сигенни эккээрге Ангал Доспаң сараат салыр машиназынга оон шуптузун бөле-хаара аспактаткаш, сарааттың мырыңай дал ортузунче көдүрүп аппарып кагды.

Хоочун механизатор Борис Михайлович Мокрусов «ДТ-54» маркалыг тракторунда элээн каш узун дырбааштарны улай кожуп алган, чер чери-биле чалдай салдынып чоруй барган, кескен сигенни бөлүп чоруп тур. Мал чеминиң белеткелинде ол идепкейлиг ажылдап, хүн нормазын 120 хуудан кудулатпайн турар хоочун механизатор дээрзин бригаданың учетчиги мурнунда-ла чугаалаан чүве.

— Ажыл чаа эгелээн болгаш ам-даа эки дүрген темпилиг болуп шыдавайн турар, механизаторлар бистер моон-даа артык шалыпкын ажылдап болур арга бар. Артык кезектер чедишпестеп, чамдык чүүлдер үрели бээриниден ажылга шаптык ужураштырар-дыр — деп, Борис Мокрусов чугаалады.

Оон сөөртүп турар дырбааштарының башкарыкчызы 7 класстың өөреникчизи Владимир Попов хоочун механизатор ышкаш шалыпкын ажылдаарын күзеп, оон эки чүүлдерни өөренип ап, мал чеминиң белеткелинге бодунуң улуг-хуузун киирип турар.

— Чайын сиген кезилдези эгелээрге-ле бригадага кээп сигенчилер-биле кады турупкаш, өөредилге эгелээже дээр-ле ажылдаары менээ чаңчыл апарган. Чүгле мен эвес, мээң-биле кады школачы өөрүм оолдар база-ла мен ышкаштар. Бистиң школаның 4—5 класстарының өөреникчилери безин сиген бөлер черде идепкейлиг ажылдап турар—деп, Володя Попов чугаалай-дыр.

Олардан ырак эвесте бир бөлүк аныяк оолдар сигенни кестирген, бөлдүрген ажылдаан тур. Олар шупту 9, 10 класстарның өөреникчилери. Оңгу класстың өөреникчилери Анатолий Головкин биле Виктор Кузнецов олар «ДТ-20» база «Белорусь»—деп тракторларны башкарган, терең сигенни сүрүштүр кестирип чоруп турлар. Тракторларның чоруткан черинде ногаан чалдар дежелип чыдып каап турду.

Бедик тайгалар баштарындан кара булуттар көдүрлүп үнүп, кылагар дээрниң барыын талазын карартыр кежегелеп эгелээн. Кургаан сигенни шуптузун бөлүп, сарааттап четтигиптер дээш ажыл улам-на хайнышкынныг апарган.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧУРУКТА: сиген сарааттаар машинаның башкарыкчызы, мурнакчы механизаторларның бирээзи Ангал Доспаң.

Фото авторнуу.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

БЕШ ЧЫЛ ПЛАНЫ БОЛГАШ ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫ

(СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пленуму)

Чоокта чаа СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң IV пленуму болуп эрткен. Аңаа СЭКП Тыва обкомунуң VI пленумунуң түңнелдери-биле холбаштыр районнуң көдээ ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планын, ол планны күүседир талазы-биле партия организацияларының сорулгаларын чугаалашкан.

Илеткелчи, райком секретары эш Ш. Д. Куулар СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агый айтырыгларын шын шиитпирлээнин, оон шиитпирлерин чөөн-хемчикчилерниң сеткил ханыышкынныг хүлээп алганын демдеглевишаан, тус-тус колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-агый талазы-биле хөгжүлдезинге Пленумнуң шиитпирлериниң улуг ачы-хавыяалыг болганын айыткан. Эрткен чылдарның өрелеринден 196 муң рубльди үндүр бижээн болгаш чамдызының төлээр хуусаазын 1970 чылга чедир узаткан. Оон иштинде СЭКП-ниң ХХII съездизи аттыг колхозтан 70 муң, «Искрадан» 27 муң, Ленин аттыг колхозтан 38 муң рубльди үндүр бижээн. Тараа дужаалының планы чиигээн болгаш бир центнер тарааны күрүнениң садып алыр өртээн колхозтарга 11 рубль, совхозтарга 8 рубль 50 көпеек чедир өскен. Күрүнеге эът садарының планы база чиигээн, а эът өртээ инектиң, хаванның 15 хуу, хой эъдиниң 100 хуу немешкен. Чүгле көдээ ажыл-агый продуктуларынга өртектерниң немешкенинден районнуң колхозтары болгаш совхозтары 824.183 рубльдиң немелде орулгазын алырлар. Ону колхозчуларның күш-ажыл төлевиринче, чурттаалга болгаш мал тудугларынче угландырар.

Март Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле районнуң ажыл-ишчилери чамдык ажылдарны чоруткан деп илеткелчи демдеглээн. Бирги чартык чылда күрүнеге сүт, дүк садарының планнары ажыр күүсеттинген. Пландан ажыр 304,8 тонна сүт, 43,8 тонна дүк саттынган. «Тыва» совхозтан өске ажыл-агыйлар эът садарының планын күүсеткеннер. «Сүт-Хөл» совхоз, СЭКП ХХII съездизи аттыг болгаш «Большевик» колхозтар көдээ ажыл-агый продуктуларын көвүдеди бүдүрер болгаш садар талазы-биле эки түңнелдерни чедип алганнар.

Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, сүт бүдүрүлгези 48 хуу, дүк бүдүрүлгези 30,6 хуу көвүдээн. Мал өстүрериниң планы инектиң 106 хуу, хойнуң 115,8 хуу, өшкүнүң 114,9 хуу күүсеттинген. Райүлетпүр комбинады, саржаг заводу, хлеб заводу, райпо болгаш Чыраа-Бажының рабкоову чартык чылдың онаалгаларын багай эвес күүсеткеннер.

Районнуң көдээ ажыл-агыйын сайзырадырының беш чыл планынга болгаш аңаа холбаштыр партия организацияларының сорулгаларынга илеткелчи делгеренгейи-биле доктааган.

Планнаашкын дугайында март Пленумунуң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, тус-тус ажыл-агыйлар беш чыл планын боттарының инициативазы-биле кылып тургускан. СЭКП райкому, райкүүском болгаш бүдүрүлге эргелели районнуң көдээ ажыл-агыйының беш чыл планын күүседири-биле ап чорутса чогуур хемчеглерни ажылдап кылган.

1966 чылдан 1970 чылга чедир районга тарылга шөлү өскерилге чок болур—чыл бүрүде-ле 36.660 га. 1970 чылда районга тарылга шөлүнүң тургузуу мындыг янзылыг болур: тараа культуралары бүгү тарылга шөлүнүң 77 хуузун, мал чеми культуралар 22 хуузун, ногаа, картофель аймаа 0,7 хуузун ээлээр. 1966 чылдан эгелээш район чыл бүрүде күрүнеге 5 муң тонна тараа садар. Ол болза тарааның ниити чыылдазының 18 хуузу-ла хире болур, оон иштинде 2400 тонна кызыл-тас, 2600 тонна чиңге-тараа. Чыл бүрүде 370 тонна картофель садар.

Чер ажылының талазы-биле бо беш чыл планын күүседир талазы-биле кандыг сорулгалар туруп турарыл?

Хамыктың мурнунда суггаттыг шөлдерни чөп ажыглаар. Суггаттыг черлерни амгы турганындан 33 хуу калбартыр болгаш 1970 чылда 7255 гектар чедирер. Алаштың суггарылга системазы-биле чергелештир Чадааның суггарылга системазын 1968 чылда ажыглалга киирип, СЭКП ХХII съездизи болгаш Ленин аттыг колхозтарга 1500 гектар черни суггарар арганы бээр. Оон-биле чергелештир шаанда ажыглаттынып турган бичии-бичии суггарылга бугаларын, чижээлээрге, «Тыва» совхозтуң девискээринде Кара-Буганы, Чаш-Терек бугазын, «Чыраа-Бажы» совхозтуң девискээринде Улуг-Чыргакының, Аныяк-Чыргакының, Чыланныг-Дөргүннүң бугаларын, Оңгар-Буганы катап ажыглалга киирери чугула.

Бедик дүжүт өстүрериниң база бир чугула үндезини шын тарылга ээлчештирилгези болур. Бо талазы-биле «Тыва» совхоз элээн хемчеглерни боттандырган, а өске ажыл-агыйлар амдызында тодаргай чүве кылбаан. Бо беш чылдың дургузунда бүгү ажыл-агыйлар тарылга ээлчештирилгезиниң системазын бүрүн шиңгээткен турар ужурлуг.

Сорттуг үрезиннер ажыглаары доктаамал бедик дүжүт алырының чугула магадылалы. Ындыг турбуже бо чылын бүгү тарылганың чүгле 23,8 хуузу сорттуг үрезин-биле чаштынган. Ажыл-агыйлар чыл-бүрүде боттарын эки шынарлыг үрезиннер-биле хандыртынар төлээде, үрезин участоктарын тускайлап, оларның тараазын аңгылап ажаары чугула.

Ажыглаттынмайн чыдар кур болгаш куруккан черлерни ажыглалга киирери дүжүттү бедидериниң ажыктыг курлавыры. «Тыва» совхозта, «Искра» болгаш СЭКП-ниң ХХII съездизи аттыг колхозтарда ам-даа ажыглалга киирип болур черлер бар. Оларны чоокку чылдарда бүрүнү-биле ажыглалга киирер.

Чөөн-Хемчик районга чайгы чер андарылгазы онза рольдуг. Беш чыл планында чайын андартынган чер бүгү тарылга шөлүнүң 18 хуузу болур кылдыр көрдүнүп турар. Оон-биле чергелештир чайгы чер андарылгазының шынарынче, бок үнүштерге удур демиселче улуг кичээнгей салдынган турар ужурлуг.

Дүжүттү бедидериниң бир үнелеп четпес курлавыры болза минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни чөп ажыглаары болур. Ылаңгыя тус черлерниң бодунда бар турар өдекти мөөңнеп, четче ажыглаары онза ажыктыг.

Келир беш чылдың чыл бүрүде ортумаа-биле мыйыстыг бода мал 4,77 хуу, хой 8,8 хуу, өшкү 9,78 хуу, хаван 17 хуу, куш 5,67 хуу, чылгы 4,37 хуу немей өзер ийикпе, 1970 чылда районга ниитиниң мыйыстыг бода малы 21.650 баш, хой 154.590 баш, өшкү 17.310 баш, хаван 2795 баш, куш 11.500 баш, чылгы 5400 баш четкен турар.

Беш чылдың дургузунда мал продуктуларын бүдүрери болгаш күрүнеге садары элээн көвүдээр. 1970 чылда 2951 тонна эът, 3570 тонна сүт, 290 тонна дүк бүдүртүнген турар болгаш 2830 тонна эътти, 3390 тонна сүттү, 317 тонна дүктү күрүнеге садар.

Мал чемнериниң быжыг курлавыры чокка малдың баш санын өстүрери, оон продуктулуун бедидери болдунмас дээрзи черле билдингир. Ынчангаш 1966 чылда 7080 тонна сигенни белеткээр, 1970 чылда 8130 тонна чедирер. Мал чеми культураларының тарылгазын 1966 чылда 7070 гектар, а 1970 чылда 8050 гектар чедирер. 1970 чылда хөй болгаш чаңгыс чылдыг сигеннерниң тарылгазын 3350 гектарга, кукурузаның 4700 гектарга чедирер.

Оон-биле чергелештир малдың уксаазын экижидер, тарып боозадыр арганы эң калбаа-биле ажыглаар, малдың кажаа-турлаан таарымчалыг болдурар. Ылаңгыя малчыннарның ажылдаар, чурттаарынга бүрүн таарымчалыг байдалдарны тургузар, оларның негелде-хереглелдерин четче хандырар.

Беш чыл планын чедиишкинниг күүседири партия организацияларының политиктиг болгаш организакчы ажылдарын күштелдиреринден улуг хамаарылгалыг. Мурнакчы дуржулгаларны, эртемде болгаш техникада чаа чүүлдерни нептередип шиңгээдири, социалистиг чарыштың тугун улам бедик тудары, чон ортузунга политиктиг суртаал ажылдарын улам калбартыры, эгелээн ажыл-херекти эчизинге чедиреринге организастаары — партия организацияларының үүргезинден чайлавас сорулгалар мындыг.

Бо хүннерде районда ажыл-иштиң канчаар чоруп турарының дугайын илеткелчи база чугаалаан. Чамдык ажыл-агыйлар бирги чартык чылда боттарының планныг онаалгаларын күүседип алганы-биле оожургай бергенинден сүт дужаалгазының темпизи оожумнаан. Июнь айда район хүн бүрүде 13 тонннаны дужааган турган болза, июль айда 10 тонннаны дужаап турар апарган. Ылаңгыя «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтар хөй сүттү чедир бербейн турар. Июль айның баштайгы ийи он хонуунда СЭКП-ниң ХХII съездизи болгаш Ленин аттыг колхозтар каттыштыр чүгле 44 тонна эът дужааган. Өске ажыл-агыйлар шуут дужааваан. Эвээш дензилиг малдар дужааттынып турарының фактылары база бар.

Мал чеми белеткээр ажылды «Сүт-Хөл» совхоз, СЭКП ХХII съездизи аттыг колхоз организастыг эгелээннер. Өске ажыл-агыйларда бо ажыл ам-даа эки шуудавайн турар. «Тыва» совхозтуң, «Большевик» колхозтуң удуртукчулары эштер Юртаев, Маадыр-оол, Дамдын, Серенмаа будук-бүрү белеткээрин чугула херек деп санавайн турарлар. Июль 20-ге чедир районда сиген белеткээриниң планы чүгле 2,3 хуу, будук-бүрү белеткээриниң 30 хуу күүсеттинген.

Өдек-кыштаг белеткээр ажыл чамдык ажыл-агыйларда база багай организастаттынган. Ленин аттыг колхозта чаңгыс-даа тудуг ажыглалда кирбээн. Ол колхоз кажаалар болгаш малчыннар бажыңнарын септээринче шуут кирбээн. «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл» совхозтарда байдал оон улуг-ла дээредевес.

«Көдээ тудуг» тудуг эргелели (эргелекчизи эш Дугер, партия организациязының секретары эш Сотпа) багай ажылдап турар. Чыраа-Бажында МТМ тудуу ам 2 чыл болуп турар. Ак-Хаяда, Дагыр-Шемиде мал кажааларын бо чылын доозары чөгенчиг. Малчыннарга чурттаалга бажыңнарының тудуу оожум чоруп турар. Планнаттынган 59 бажыңнарның чүгле 16-зы ажыглалда кирген. Ылаңгыя СЭКП ХХII съездизи болгаш Ленин аттыг колхозтарда чурттаалга тудуглары кончуг оожум чоруп турар.

«Искра» колхоз эрткен кыжын бар мал чемнерин инектерге чемзиди белеткеп бээриниң хемчээн албааныңдан, бо чартык чылда күрүнеге сүт садарының планын күүсетпээн. Саваң ылбырадыр, чем хөөдер, гидропон аргазы-биле ногаан үнүш өстүрериниң айтырыынче бо колхозтуң удуртукчулары ам база сагыш салбайн турарлар.

Көдээ ажыл-агыйга механизацияның ажыктыының дугайында хөй-ле чугаа чоруп турар боордан башка, херек кырында механизастаашкын кошкак боттанып турар, ылаңгыя мал ажылында районда электрилиг саалданың чүгле үш агрегаттары ажылдап турар. «Сельхозтехника» каттыжыышкынында эш Панкратовка баштаткан мал ажылы механизастаар бригада багай ажылдап турар. Сиген сарааттаар болгаш тырып моондактаар механизмнер ажылдавайн турар. «Чыраа-Бажы» совхозта 4 волокуша, 3 сарааттаар механизмнер ам-даа ажыглалда кирбээн. Оларның кылза чогуур ажылын кижилер хол-биле кылып турарлар. Ленин аттыг колхоз электрилиг саалда агрегадын бичии шенеп көргеш, ара каапкан.

«Искра», Ленин аттыг колхозтарның партия организациялары чыдып калган чаңчыл-биле, эргижирээн практикада ажылдап турар. Оон түңнелинде ажыл-агыйның чамдык көргүзүглери ол колхозтарда куду болуп турар.

Пленумга 9 кижи санал-онал берген. Олар планнаашкынның чаа чурумунга чүүлдүгзүнүүшкүнүн илередип, планнарны тус-тус ажыл-агыйлар боттары санап кылганнар, ынчангаш оларның бүгү көргүзүглери чыл санында-ла күүсеттинген турар дээрзин медеглээннер.

Төөгүлүг чеди чылдың сөөлгү чылының чедиишкинниг доозарынче болгаш чаа беш чыл планын соруктуг күүседип кириптеринче көдээниң бүгү ажыл-ишчилерин мобилизастаар дугайында пленум тодаргай доктаалды хүлээп алган.

С. ПАВУ.

Фото информация

Полиграфистерде

Парлакчылар бригадазы хүнnүң түңнелин чугаалажып турлар. Солагай таладан оң талаже: Шаповалова, бригадир Е. Горбунова, Фадеева, Михайлина.

Бүдүрүлгениң мурнакчылары, коммунистер эш Мальцева биле В. Горбунова корректура эдип турлар.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, мурнакчы парлакчы А. Ткачев.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективи республика типографиязы школаларга 13 аттарлыг янзы-бүрү өөредилге номнары белеткээр планын хуусаа бетинде күүседипкен. Эш Федорованың дептерлээр цеги социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Бо цехте күш-ажылдың организастыы чыл эгезинден бээр эки тургустунган. Комплексилиг бригаданы тургускаш кадрларны тус-тус тургускан. Ынчангаш цех ийиги кварталдың планын 136,5 хуу күүсеткеш 1944 рубльди камнап алган болгаш цехтер аразынга шилчиир кызыл тукту, дирекция черинден өртектиг шаңналды алган.

Цехте, хоорай Совединиң депутады М. Мартюшованың бригадазы мурнап турар. Бригаданың кежигүннери Л. Сиилиңмей, Л. Чадамба, И. Казанцева болгаш өскелер-даа хүлээнген ажылын эрес шудургу күүсеткен. Ол ышкаш ийиги кварталда чедиишкинни парлаар цех база көргүскен. Бүдүрүлге планын 133,4 хуу күүсеткеш 3270 рубльди камнап алган. Бо ажылга мергежээн мастерлер С. Ткачев, М. Маландина, М. Тарханова, М. Сорокина оларны тургускан. Парлакчы эш Ткачевка эң харысалгалыг ажылды дааскан. Ол бодунуң чүткүлдүг күш-ажылы-биле коллективтиң бүзүрелин бадыткап шыдаан болгаш оон ажылын кончуг эки деп демдеглээн. Ол бодунуң билиин аныяк ажылчыннарга база дамчыдып, хөй кижилерни өөреткен. Александр Михеевич парлакчыларда дуржулгалыг кижилерниң бирээзи. Чоокта чаа ону Моол Арат республиканче моол парлакчыларга дуза көргүзери-биле чоруткан. Аңаа ол бодунуң мергежилин моол өңнүктеринге дамчыдып, коллективтиң идегелин шынзыктырган.

Ийиги кварталда биче хемчээлдиг машинаның бригадири Е. Горбунованың бригадазы бирги черни чаалап алган. Ол ышкаш өрүлге цеги ийиги кварталда онаалгазын 106,2 хуу күүсеткен. Ында эштер Петракова, Горбунова, Допчун-оол, Самарцева, Колмакова олар онза бүдүрүкчүлүг ажылдааннар. Өөредилге номнары ажылдап кылырынга линотип цегиниң чаартыкчызы К. Малофеев улуг ажылды кылган.

Чартык чылдың түңнелинде коллектив бүдүрүлге планын 117,2 хуу, бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның бот-үнезин 14,1 көпеекке чиигеткеш 11440 рубльди камнап алган.

В. РАЧКОВСКИЙ.

Фото авторнуу.

Өңнүктерге дуза

Акы-дунма улустарның бот-боттарынга дузалажыры шагдан бээр чаңчыл болу берген. Өвүрнүң «Кызыл тук» колхозунуң ишчилери МАР-ның «Найырал» колхозунга дузаны чедирип, дуржулгазын дамчыдып турар. Артельдиң тудугжулары эрткен чылын моол өңнүктерге 160 олуттуг школаның кол ажылдарын доозуп берген.

Бо чылын ол ажыл-агыйның херээженнери ында херээженнер чөвүлелиниң даргазы Нина Дөненниң баштаалгазы-биле ол школаның иштики ажылдарын кылып бээри-биле чеде берген. Олар каш хонук иштинде ажылдааш, ону штукатуралап малгаштаарын, чугайлаарын дооскан. Ол үениң дургузунда колхозчу херээженнер бажыңны малгаштаарының, чугайлаарының болгаш өске-даа кол ажылдарның талазы-биле моол эштерге сүмезин берип, дуржулгазын дамчытканнар.

ТЕМП, ШЫНАР—КОЛ ЧҮҮЛ

Чурттаалга бажыңнарының тудуун ажыглалга киирер талазы-биле «Улуг-Хая» совхоз Улуг-Хем районнуң өске ажыл-агыйларындан дээре ажылдаан, 624 дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн ажыглалда киирген, азы оон чыл планын 69 хуу күүсеткен. Жданов аттыг колхоз 105 инекке болгаш 110 бызаага ийи кажааны туткан болгаш 250 олуттуг чаа клубту ажыглалда киирген.

Чартык чылдың түңнелинден ап көөрге, районнуң колхозтары, совхозтары 1055 дөрбелчин метр шөлдүг, оон иштинде совхозтар 931 дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн ажыглалда киирген, ындыг-даа болза, тудугнуң чыл планын чүгле 32,8 хуу күүсеткенин эскербейн эрттирип болбас. Районнуң оон өске ажыл-агыйлары мал кажааларын, бүдүрүлге, культура тудугларын чаңгыс-даа ажыглалга киирбээни дыка четпес.

Бо фактылар чүнү көргүзүп турарыл дизе, районда тудуг ажылы багай чоруп турар. Бердинген акша-хөреңги чедир ажыглаттынмаан. Чылдагааны —тудуг ажылынче колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары кошкак сагыш салып турарында болгаш контрольдуң сулазынында.

Совхозтарның капитал тудуунга күрүнеден берген чээлиниң чүгле 45 хуузу, оон иштинден чурттаалга тудуунга 50, мал кажааларынга 34, бүдүрүлге тудугларын кылырынга чөпшээреттинген акша-хөреңгиниң 33 хуузу ажыглаттынган.

Чадаана «Көдээ тудуг» эргелели (начальниги эш Түгер) тудуг кылырының планын чүгле 44 хуу күүсеткен. «Көдээ электро», суг ажыл-агыйы дээн ышкаш организациялар тудугга хамаарышкан ажылдарын ыракта четпес күүседип келген.

Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары тудуг кылдырарының керээзин чаргаш, оон-биле оожургап олуруптар, олче сагыш салбас. «Найырал» совхоз (директору эш Хвостов, прораб эш Мишин) 34 квартиралыг 22 чурттаалга бажыңын, хой кажаазын бирээни, саалда залын тудар тургаш, чартык чылда чүгле дөрт квартиралыг ийи чурттаалга бажыңын ажыглалда киирген.

Сорулга—тудугну дүрген кылыры, оон шынарын экижидери болур. Ындыг турбуже, кылдынган тудугларның шынары куду. Шагаан-Арыгның тудуг участогу Чаа-Хөл суурда ийи квартиралыг бажыңны шынар чок кылган, оон фундаментизинде салдынган даштар дой-довурак, элезин холумактыг ээлдириг-биле чагдынмаан. Бажыңның иштики, даштыкы эжиктери чылыглаттынмаан болгаш шалалары (сери адаанда) хаарылда талазы-биле багай шынарлыг, чедир кылдынмаан болгаш оон-даа өске чүүлдер бар болган. «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында ындыг четпестер база бар.

Акша-хөреңгини чөп чарыгдаарынче, тудугнуң темпизин дүргедедиринге болгаш оон шынарын экижидеринче ажыл-агыйларның удуртукчуларының харысалгазын бедидери чугула.

Р. ХУНАЙ-ООЛ.

* * *

Чаа өөредилге чылынга

Чөөн-Хемчик районда школаларның 45 бажыңнарының 27-зин бүрүн септээн, өөреникчилерни хүлээп алырынга оран-суурлар белен. Башкылар чурттаар 97 бажыңның, 10 интернаттың, 8 мастерскаяның септелгези доозулган.

Оттулар ыяшка чединмейн баар таварылгалар эрткен чылдарда турган. Бо өөредилге чылында ындыг четпестерни болдурбас дээш кайы школа чеже хире ыяш чарыгдап болурун санап көрген, школалар белеткээн ыяшты кижилерден шыгдыы негелде ёзугаар хүлээп алган. Районнуң школалары оттулар ыяш белеткээр планын күүсеткен. оон чамдызы школалар чанында дужуртүнген. Ыяш сөөртүлгези үргүлчүлевишаан.

Хорум-Даг (директору эш С. Токпак-оол), Алдан-Маадыр (директору эш Дондуп), Хайыракан (директору эш Сорулга) сес чыл школаларының септелгези эки чоруттунган. Чадаана хоорайда № 1—2—3 школаларның септелгезиниң шынары эки. Бо школаларның септелгезинге шефтеп турар организациялар чамдык дузаламчыны көргүскен. «Сельхозтехниканың» район салбыры (эргелекчизи эш Иванов) № 3 школага бус-биле чылыдар одалганы боттарының күчели-биле кылып берген.

Септелге талазы-биле кылдынган ажылдар-биле чергелештир, чамдык четпестерни чайладыры негеттинип турар. Бора-Тайга он чыл школазының немелде тудуунуң, Суг-Аксы школазының капитал септелгезиниң темпизи оожум. Школаларже хөмүр даш сөөртүлгези четпес организастаттынган, көдээ Советтер, районнуң улус өөредилге килдизи бо талазы-биле боттуг хемчеглер алыры негеттинип турар.

Школалар чанында спорт, география шөлдерин тудары болгаш дериири озалдаашкында. Школаларны хүлээп алыр комиссия ажылдап эгелээн, чамдык черлерге шенелде хүлээп алыышкынны чоруткулааш, четпестерни чайладырының сүмезин берген.

Т. ХЕРТЕК.

Практиктиг хемчеглерниң түңнелинде

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозу эрткен чылдарда районда чыдып калып турар ажыл-агый турган. СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлеринге сорук кирген колхозчу чоннар, коммунистер, комсомолчулар, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, колхозтуң баштаар чери март Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге холбашкан чамдык практиктиг хемчеглерни кылган түңнелинде, колхозта байдал экижип турар. Бо чылдың бирги кварталында колхозчуларның ажыл төлевирин акша-биле төлээрин боттандырган, норма, расценканы амгы байдалга эде көрүп, мурнакчы көргүзүглерни чедип алган кижилерге немелде шалың төлевирин төлээр чурумну тургускан. Мурнунда колхозка турган үш комплексилиг деп адап турган бригадалар амгы үеде бо колхозка депшилгелиг башкарылга аргазы болбайн турарын көргеш, ажыл-агый адырларының аайы-биле: хой малдың, инектиң, тудугнуң үш бригадазы кылдыр тургускан. Оон түңнелинде күш-ажылга кижилерниң киржилгези, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү өзүп турар.

Аныяк коммунист эш Дагбалзайга удурткан тудуг бригадазы чартык чылда тудуг планын багай эвес күүсеткен. Колхоз бо чылын бир-ле дугаар саар инектерниң чайлагларын Тойлукта, Өөден-Шөлде дерип кылган. Ында ниитизи-биле 7 чурттаалга бажыңнарын крышалап, 7 кладовканы, 7 бутканы, 2 сүт чыыр черлерни кылган. Оттук-Дашта 4, Кызыл-Чыраада 4, Баян-Колда 2 аал ишти чурттаар бажыңнарның тудуу доостур чыгаан.

Тудуг бригадазы 2600 кубометр токпак ыяштың планын 1600-зүн белеткээш, 1000 кубометр ажыгны сөөрткен. 1800 кубометр тудуг материалындан 1000 ажыгны белеткээш, 900 кубометрни сөөрткен. Бо саннарны Баян-Колга кажан-даа чартык чылда ынчаар кылбайн турганын колхозчулар чугаалажып, бо чылын шымбай болган бис деп турары анаа-ла хөй чүве эвес. Колхоз бо чартык чылда мал өстүрериниң планын инекти 104 хуу, хойну — 124,2 хуу, чылгыны 102 хуу, тевени 103 хуу күүсеткен.

Ол ышкаш чартык чылда күрүне мурнунга күүседир хүлээлгелерин эътти—137,7 хуу, сүттү—107,5 хуу, дүктү — 128,6 хуу күүсеткен. Ынчангаш колхоз бирги чартык чылда СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң колхозтар аразында шилчип чоруур кызыл тугун чаалап алган.

Колхозта мурнакчыларның саны өзүп турар. Оттук-Дашта сүт-бараан фермазының коллективи коммунистиг күш-ажылдың фермазы деп атты чедип алыр дээш демисежип турар. Оон иштинде комсомолчулар Кызыл-Уруг Молдурушку, Сендажы Деспижек олар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик ат дээш демисежип турарлар. Хойжу коммунистер Баян-оол Сат 100 хойдан 119 хураганны, хой санындан часкы кыргылдада 2,3 кг дүктү, Сендажы Сат 100 хойдан 107 хураганны, хой санындан 2 кг дүктү, хойжулар Байкара Биче-оол 100 хойдан 99 хураганны, хой санындан 2,2 кг дүктү, Сат Серен-оол 100 хойдан 101 хураганны, хой санындан 2,2 кг дүктү, Иван Бакан-оол 100 хойдан 92 хураганны, хой санындан 3,1 кг дүктү алган. Теве кадарчызы Седен Сымчан-оол 24 бодаган алыр планныг тургаш, 28-ти камгалап алган. Саанчылардан Молдурушку Бюрбютюк чартык чылда бир инектен 835 литр, Мария Седипей 664 литр, Шактар-оол Чанчынмаа 609 литр сүттү саап ап, эки ажылдааннар. Ол ышкаш эъткир-сүткүр угланыышкынныг, эдирип саар инектен саанчылар Бачын Май-оол бир инектен-не 322 литр, Мандалбаа Сенгин-оол 308 литр, комсомолчу аныяк саанчы Ольга Биче-оол 270 литр сүттү саап, багай эвес ажылдааннар.

Ол чамдык кылдынган чүүлдер-биле чергелештир колхоз баштаар чериниң, ында партия, хөй-ниити организацияларының мурнунда улуг ажыл-херектер ам-даа хөй деп чүвени демдеглээр апаар.

Амгы үеде колхозтуң бүгү малының бирги, ийиги чуулдазын дооскаш, кол нуруузун чайлагларже одарладып чоруткан-даа болза, 7300 ажыг хураганның чайгы кыргылдазын организастыг эрттиргеш, оларны өй-шаанда иезинден үзүп, тускай одарларга тургузары, чайлаглаашкын соонда бүгү малдың чуулдазын шын организастаары, тараа, ногааның чайгы ажаалдазын организастаар, кыштаг-турлагларның септелге эдилгезин өй-шаанда чорудары колхозчуларның хөй күжениишкиннериң негээр. Бо чылын колхозка 1613 тонна сигенни, 2100 тонна силосту, 650 тонна тарымал сигенни, 53 тонна будук-бүрү чемни ниитиниң малынга кезип белеткээри бо хүннерде бистиң мурнувуста чугула сорулгаларның бирээзи.

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырарын хандырар дээш, колхозта партия организациязы организастыг болгаш агитас-массалыг ажылды элээн экижиткен. Мурнунда чылдарга бодаарга, колхозчу чоннуң ортузунда лекция пропагандазы, тайылбыр-массалыг ажыл калбарган. Өйү келген, шиитпирлезе чогуур айтырыгларны партбюрога, коммунистерниң ниити хуралынга чугаалажып, оларны боттандырарын чедип алыр дээш организастыг хемчеглерни ап турар. Ынчалза-даа партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылда четпестер ам-даа хөй. Ылаңгыя агитаторлар чогуур негелдезинге чедир ажылдавайн турар, политиктиг ажылда, культура-массалыг хемчеглерде ёзу барымдаалаар, кампания хевир-биле ажылдаар чоруктар четче чайлаттынмаан. Ынчангаш партийжи организастыг база политиктиг ажылда бо четпестерни чайладып, колхозчу массаны улам эки ажылдаарынче сорук киирер, оларның билиг, мергежилин бедидер дээш партия организациязы ам-даа хөй ажылдарны кылыр апаар.

Т. НҮРЗАТ,
колхозта партия организациязының секретары.

КИШИНЕВ. Рышкановкада чуртталга бажыңнарының кварталы.

Фото Л. ПОРТЕРНИИ. СЭТА-ның фотохрониказы.

Совет тургузуушкун

Организас-массалыг ажылды күштелдирер

Совет органнар бодунуң хөй санныг депутаттарын, активтерин дамчыштыр ажылчы чоннар-биле хүн бүрүнүң харылзаазын тудуп, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирлээринче масса чонну эвилелдеп турар.

Маңаа хамаарыштыр Тожу районнуң Ий көдээ Совединиң (даргазы эш К. Седеней) организас-массалыг ажылдарын ап көрээл. Көдээ Совет, ооң күүскому бодунуң чорудар ажылдарының планын квартал санында тургузуп, колхоз бүдүрүлгезиниң, хову, мал ажылдарының школа, клуб, культура-амыдырал талазы-биле айтырыгларны аңаа киирип, ону сессияларга, күүскомнуң хуралдарынга чугаалажып турар. Чер-чер Советтеринге бо чылын болган соңгулданың соонда, көдээ Советтиң сессиязы үш удаа болган. Сессияларны чогуур хуусаазында эрттирип, хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезин организастап келген.

Майда болган сессияга часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирип, чайгы ажаалдазын күштелдирер дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол сессияның шиитпирин амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык хемчеглерни алганының түңнелинде колхоз 430 ажыг га черге тараа, көк сула, картофель тарып олурткан. Бүгү тараа культураларының үнүжү мурнундагы чылдарнындан ыракта-ла эки.

Мал ажылының талазы-биле айтырыгларны көдээ Советтиң күүскомунуң хуралдарынга тургузуп, практиктиг хемчеглерни айыткан шиитпирлерни хүлээп ап, шиитпирлерниң күүселдезин организастап келгени-биле «Май 1» колхоз курунеге сүт садарының чартык чыл планын 100,9 хуу, эъттиин — 114,4 хуу күүсеткен, ивиниң болгаш чылгының чаш төлүн чидириг чокка камгалап алганы херечи болур.

Көдээ Советтиң 25 депутаттары бо чылдың бирги чартыында шуптузу соңгукчулар-биле ужуражышкыннарны эрттирген. Боттарының округтарының соңгукчулары-биле доктаамал ужуражып, кампаниялар үезинде соңгукчуларның күжүн колхоз бүдүрүлгезинге организастап, оларның боттарының болгаш уруг-дарының өөредилгезин, культура-амыдыралын сонуургап, соңгукчулар-биле тудуш харылзаалыг ажылдап турар депутаттар хөй. Наадым Ханды-Серен, Антонина Чамдыгыр, Галина Тайбыл, Чанчывай Даваа, район Совединиң депутады Клава Хуурак-оол олар соңгукчулар-биле организас-массалыг ажылдарны эки чорудуп турарлар. Депутаттарның чоннуң амыдыралы дээш сагыш салып турарының түңнелинде «Май 1» колхозтуң колхозчуларының кол нурууузу картофель тарылгазын бо чылын чоруткан.

Көдээ Советтиң күүскомунга чыл эгезинден бээр чоннуң 23 санныг хомудал, билдириишкиннери кирген, оларны шуптузун бүрүткеп харыылаан болгаш демдеглел дептериниң негелдезин ёзугаар тайылбырлап бижээн.

Мооң-биле кады, көдээ Советтиң организас-массалыг ажылдарында четпестерниң барын айтыр ужурлуг. Советтерниң ажылында база бир кол негелде — соңгукчуларның чагыгларын, негелделерин чогуур өйүнде боттандырары болур. Ий көдээ Советтиң күүскому соңгукчуларның чагыгларын боттандырар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын саадаткан. Соңгулда үезинде соңгукчулар суур чаагайжыдылгазынче улуг кичээнгейни угландырган турган. Ий хемден буга казып, суг хандырылгазын экижидер, кодан чанының ажыглал участоктарын суггарып, тарымал чүүлдерни тарып, оларны суг-биле хандырар дугайында чагыглар күүсеттинмээн.

Ий суурнуң Комсомольская, Ийская кудумчуларында сөөлгү чылдарда туткан чуртталга бажыңнарында электри кииртинмээн. Чээрби хире бажыңнарның чурттакчылары үр үеде электри чырыын ажыглавайн турар.

Көдээ Советтиң доктаамал комиссиялары: көдээ ажыл-агый (даргазы В. Хүгбек), улус өөредилгезиниң (даргазы башкы Х. Очур), тудуг-чаагайжыдылга (даргазы К. Хүлербен) талазы-биле комиссияларының кылыпкан көскү ажылы барык чок. Чорудар ажылының планын кылбайн, сессияларга чугаалажыр айтырыгларны белеткээринче киришпейн турар. Кайы-бир комиссияның ажылының дугайында илеткелди сессияга дыңнаар талазы-биле көдээ Советтиң күүскому организаставайн келген.

Колхозта эш-хуунуң суду, улусчу дружина дээн чижектиг хөй-ниитиниң эки-тура организацияларның ажылынга көдээ Советтиң күүскому удуртулганы, негелдени кошкаткан, ооң түңнелинде арага-дарыга хандып, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр, хулиган херектер үүлгедир, ажылга ак сеткилдиг эвес, ниитиниң хөреңгизи — техникага, эт-херекселдерге кам чок, үрээр, төтчеглээр чоруктар бар.

Күүскомнуң удуртулгазының четпезинден колхозта клуб, библиотекаларның ажылы ам-даа чогуур экижилгени чедип албаан.

Мал чеми белеткээр чугула кампанияның ажылынга чонну организастап, ол ажылдың белеткелдерин баш бурунгаар хынамчалыг чорударын көдээ Советтиң күүскому кичээнгейге албайн келген. Мынчангаш сиген кезеринге хереглээр чепсек-херекселдер, чамдык техника, тырттар күш чедишпес, бригадаларга хереглээр аъш-чем белеткеттинмээн турган, бригадалар мал чеминиң белеткелинче улуг озалдаашкын-биле үнгеннер. Июль 20-ге чедир мал чеми белеткээр звеноларның хөй кезиинде ажаап алган чаңгыс-даа килограмм сиген, силос чок болган. Эрткен чылын мал чемин чедир белеткевээнинден бо чылдың 6 айларында безин 78 баш инек, 310 ажыг хой, өшкү өлүп хораан.

Көдээ Советтиң организас-массалыг ажылында бар четпестерни дүрген чайладып, Советтерниң мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээр талазы-биле боттуг хемчеглерни алыры Ий көдээ Советтиң күүскомундан негеттинип турар.

А. ДОРЖУ.

Шахтёр хүнүнге

Кижини күш-ажыл каастаар

Кызыл хоорай Совединиң ээлчеглиг сессиязы каш минута болгаш-ла эгелээр. Келген депутаттарны демдеглеп турганнарның столунга дөртен хар элээн ажа берген, узун чаагай магаботтуг, хүрең шырайлыг, силиг кеттинген кижи келгеш:

— Кызыл-Хавак шахтазындан Бадыргы Оюн деп кижи мен, демдеглеп каап көрүңер—дээн. Шахтёр! Боттарының төлептиг, шынчы күш-ажылы-биле чоннуң хүндүткелин чаалап ап, депутатка соңгуттурган шак бо ажылчын кижиниң дугайын эң-не чылыг сөстер-биле чугаалап болур.

— Өске черлерде чоң каттыжып колхозташкан, сууржуң чаагай амыдыралдыг чоруур чүве-дир. Алдыы, Үстүү Межегейлерниң чону каттыжып, артель-колхоз тургузуп, демниг ажылдаза, техникага даянза?—деп, айтырыгны Бадыргы эш-өөрүнге, бо-ла сала берген чоруур.

1951 чыл. Өскен төрээн чери, чоннуң, мактап-алгап ырлааны Межегейге тургустунган Ленин аттыг колхозка Бадыргы киргеш, тудугжу болуп ажылдап эгелээн. Соруктуг эрниң тудушканы бажың-балгат, кажаа-хорааны чеже дээр. Колхоз быжыккан.

Кызыл чоогунда Элегес-Аксында чаа хөмүр даш казар чер ажыттынган. Ында ажылчыннар херек деп чон чугаалажып, солун-парлалгага бижип турар чүве бо, ынаар хапса кандыг ирги?—деп, күзел Бадыргыны амыратпайн туруп берген.

Бадыргы Манчыцнаевичиниң бодалы бүткен, ол ажылчын апарган. Оон бээр ам 14 чыл эрткен.

— Бо аразында бергелер, өөрүшкү-даа турган-на болдур ийин. Баштай шахта иштинче кирери безин коргунчуг чүве болбас ийикпе. Ам дээрге, ооң иштин бажың иштиби-биле дөмей-ле билир, таныыр апарган мен—деп, дуржулгалыг шахтёр эрткен оруун сактып чугаалап олурар.

Ооң ажылчын намдарында кол чүүл — мергежилиниң өскени, бодунуң херээниң мастери апарганы болур.

Эртенгиниң сес шак четкелекте, ажылчын хевин кеткен тыва шахтёр, орус өөрү Владимир Григорьев, Яков Каманенко, Григорий Микулин болгаш өскелер-даа-биле кады Кызыл-Хавактың хөмүр даш шахтазынче базып кириптер.

Кастырар херексел-биле кадыг каъттарны казып эгелээр, он-он тонна хөмүр дашты казыптар, вагонеткалар ону дашкаар сөөртүп үндүре бээр. Чиик өртектиг оттулар чүүлдүң чыдынын дилеп, бригадири Григорий Микулинниң башталгазы-биле улам-на ханылап кириптер.

Оюннуң ажылдап турары бригада сес кижилиг, олар коммунистиг күш-ажылдыы деп ат дээш демисежип турарлар. Кижи бүрүзү хүнде 1 метр 12 сантиметр чер үттээр ужурлуг. Бо бригаданың кежигүн бүрүзү планын ай санында ажыр күүседип турар. Нити бригада планны ай санында ажыр күүседип келген. Тодаргайлаарга, июнь айда план 111 хуу, чартык чыл планын 108 хуу күүсеткен, а июльдуң планын 27-де-ле бүрүн күүседипкен. Ажылдың бедик темпизи дээш бо бригада Анатолий Чуйковтуң бригадазы-биле чарыштыг.

Дуржулгалыг дагжы Бадыргы Манчыцнаевичини РСФСР-ниң Дээди Совединиң Хүндүлел бижии-биле Советтиг Тываның 20 чыл өөнда шаннаан, ниитизи-биле 4 хүндүлел бижиктер бар, оон аңгыда өртектиг шаңналдарны чеже дээр.

Эрткен чылда чер-чер Советтеринге соңгулдалар үезинде шахтёр өөрү Бадыргы Манчыцнаевичиний Кызыл хоорай Совединиң депутадынга чаңгыс үн-биле бадылааннар. Эш Оюн профэвилелиниң местком кежигүнү болуп турар. Чоннуң төлептиг оолдар, кыстары— өске депутаттар-биле кады Бадыргы Манчыцнаевич Кызылдың база Элегес-Аксы суурнуң чаагайжыдылгазы, хөгжүлдези дээш улуг күженишкинни үндүрүп, чоннуң идегээн бедик адынга төлептиг бараалгап турар. Чонунга, чурттунга бараан боору дег аас-кежик чок деп бедик медерел-биле онаашкан ажылынга база хөй-ниити даалгазынга чүткүлдүг болуп, чоннуң чоон оруу-биле базып олурар шак бо шахтёрнуң моон соңгааргы ажыл-ижинге ам-даа чедиишкиннерни күзеп каалы.

К. ХЕРТЕК.

◆

Малчын стажы—15 чыл

Монгуш Допур-оолович Чола «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы салбырынга хөй кадарып эгелээнден бээр бо чыл-биле 15 чылдың нүүрү болур. Эш Чола чыл-бүрү бедик түңнелдерни чедип ап келген. Бо чылын 100 хойга онаалтыр 100 хураган, бир хойдан-на 2,5 кг дүк алыр хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен. Хоочун малчын бодунуң кол хүлээлгезинден аңгыда, хойжу бригаданың бригадири. Ооң удурткаңы бригада күрүнеге чүгле часкы кыргылдадан 5 тонна 800 кг «чымчак алдынны» дужааган. Бригаданың кежигүннери бо хүннерде сиген белеткелин организастыг чорудуп турар. Олар бо талазы-биле планныг онаалдазындан 30 тонна сигенни кезип бөлгеш, 10 тонна бүдүк-бүрүнү белеткээннер.

Монгуш Допур-ооловичиниң хөй-ниитиниң даалгазынга, бодунуң-даа ажылынга карак кызыл, ак сеткилдиин барымдаалааш, чоокта чаа аңаа «Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны» деп бедик атты тывыскан. Күш-ажылга тура-соруктуг мурнакчыга моон соңгаар-даа оон артык чедиишкиннерни күзээри өөрүнчүг.

С. ОЙДУП-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

Кижизидилгеге холбаштыр

Кижизидилге өг-бүледен эгелээр дээрзи кончуг шын. Ада-иези канчаар кижизиткен болдур, уруглары шак-ла ындыг боор-дур. Уруглар кижизидилгезинге боттарының кандыг салдар чедирип турарын ада-иелерниң чамдыктары билбестер. Ада-иелерниң шын эвес үүлгедиглерин, оорлаптар ийикпе, карак ажыттаптар таварылгалары уругларынга багай үлегер болур. Оон аңгыда хайгаарал чоктуң хараазындан уруглар багай салдарга алзып, шын эвес орукче кире берип болур.

Чоокта чаа Хөндергей суурнуң магазининче оор киргеш, элээн хөй өртектиг чүүлдерни алгаш барган болган. Ук оорлар кымнарыл дээрге ада-иелер М. Долгар-Сүрүн, Д. Сүрүң-оол, М. Доржу, М. Балчый-оол, Назылдак оларның өөреникчи уруглары болган. Бир эвес бо ада-иелер ажы-төлүнүң кижизидилгези дээш харыысалгазын билир турган болза, мындыг таварылга турбас ийик. Уруглар дээш хайгаарал кайда чавыс болдур, ында кижизидилге багай боол турары ол.

Кижизидилге айтырыында кандыг-даа үүрмек айтырыг чок дээрзин уттпас ужурлуг бис. Бичии кижилерниң ада-иезинге, долгандыр турар бүгү кижилерге хамаарылгазы, оларның ойнаарактары, ада-иениң эптиг-ээлдээ, быжыг найыралдыы — бо бүгү уругларның кижизидилгезинге улуг ужур-дузалыг. Бистиң Хөндергей 8 чыл школазында уруглар кижизидилгезинге үлегерлиг ада-иелер чок деп болбас. Монгуш Дакпай-оол, Сат Сапый, Монгуш Иргит-оол дээш өскелерниң-даа уруглары быжыг сагылга-чурумнуг, кончуг эки өөредилгелиглер.

Кадык угаан-медерелдиг болганда херек кырында берге, кижизиттинмес кижи чок. Ынчангаш аныяк салгакчыларны эртемниг, культурлуг аажы-чаңныг, төрээн чуртунга, чонунга бердинген, күш-ажылды хүндүлээр кижилер кылдыр кижизидер хүлээлге ада-иелерниң, школаның, хөй-ниитиниң мурнунда туруп турар.

М. МОНГУШ.

Сесерлиг сельпозунда

Сесерлиг сельпозу үлетпүр бараaннарын садарының талазы-биле бо чылдың бирги чартыында планын 108,7 хуу күүсеткен болгаш пландан дашкаар 46100 рубльдиң бараанын саткан.

Ниитиниң чемненилге планын 128,3 хууга, белеткел планын 138,8 хууга күүсеткен.

Суурларда турар он-сес садыг четкилериниң ол ужу боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткилээн.

Сельпо үлетпүр бараaннарын болгаш аъш-чем аймаан садыглааррының талазы-биле киирип алыр орулга планын 141,9 хууга, янзы-бүрү белеткел аймааның орулга планын 126 хууга, ниитиниң чемненилгезинден орулга планын 365,5 хууга, кооператив кежигүннериниң дадывыр чыылдазының талазы-биле 102,5 хууга күүсеткен чорук Сесерлиг сельпозунуң даргазы эш А. Эртиненин болгаш өске-даа удуртукчуларның ажылды эки организастап, көдээ магалиннер аразынга социалистиг чарышты калбарткаш, шулургу ажылдааның херечилеп турар.

Сельпода боттарының онаашкан ажылынга кызымак, ак сеткилдиг ажылдап турар кижилер хөй. Ындыг кижилерниң чижээнге белеткелчилер: Г. Ажгибипев, О. Челбак, склад эргелекчилери И. Соднам, М. Семенова болгаш өскелерни-даа адап болур. Оларның чуруктарын сельпонуң хүндүлел самбыразында киирген.

С. ОЮН

Мергелдейниң

уруктапканы

ЧЫЛГЫЧЫНЫҢ ШЫЫРЫНДА...

Рабкооп даргазын Кара-Сал Оолак кел диген. Көдээ Совет даргазы кел дээнде чүү боор, демгизи удатканчок бо келген. Шала-була мендилешкеш, Совет даргазы айтырган:

— Аъттар садып алыр силер бе? (Рабкооп аъттар хереглеп турар дээрзин боду билир турган).

— Хереглеп турар бис ийин харын, дарга. Ындыг-даа болза... — дээн тыртылчак харыы дыңнааш, ооң сөзүн үзе кирген:

— Көдээ Советтиң ийи аъдын садар деп тур бис. Силер албас болзунарза, совхозка бериптер бис.

Аът садып алыр акша дугайында шала тыртылып олурган дарга ол сөстерни дыңнааш, дидим харыылаан:

— Акша дугайында айтырыг эрай-ла шиитпирлеттинмээн чүве, ындыг-даа болза, ужур бар боор, дарга. Аъттарны бис садып алылы.

Ол айтырыгның ынчаар дүрген шиитпирлеттине бергенинге Кара-Сал Оолак өөрээш, сандайындан тура халып келген. Ындыг-даа болза чогуур үезинде бодун холга ап, рабкооп даргазының чанынга чеде бергеш, кызып тургаш оожум үн-биле чугаалаан:

— Санажылгазын ынчап чоруй таарыштыр чугаалажып алыр бис. Бо аъттарны садыпкаш, мотоцикл садып алырын үстүкү черлер чөпшээреп турар чүве. Биске акша боду херек чок. Шыырак мотоциклден харын белеткеп турунар. Аъттар өртээниң кырынга немей акшаның бодун силерге «бис» тутсур апаар бис.

Удаткан чок көдээ Совет даргазы «урал» деп чап-чаа мотоциклдиг каранадып турар апарган. Мотоцикл өртээ төлээр дээш кандыг арга хереглевээн дарга дээр. Чондан кирер кииридделерден (олча-ажык үндүрүү, көдээ ажыл-агый үндүрүү, страхование төлелгези болгаш оон-даа ынай) чүнү-даа боду хавырып тургаш, хавырган акшазын мотоцикл өртээн чедир төлээри-биле шуудуп-ла турган.

Бюджет долдурууушкунун эки организастааны дээш бо көдээ Советке мотоцикл садып алырын чөпшээрээн деп бодай бердинер. Ындыг эвес. Үстүкү черлерден аъттарны садынар, азы мотоцикл садып алыр дээр дугайында кандыг-даа чөпшээрел чок.

Акша тудуп, ону канчаар аажылаарының «аргаларын» биле берген дарга мотоцикл-биле кызыгаарланмаан «...улугну-даа, бичиини-даа тударга дөмей-ле...» деп бодааны ол ийикпе, улам аскы иззээн.

Баштай көдээ Советтиң кассазындан ол-бо чүве садып тывары-биле акшаны бо-ла аптар турган. Оон соонда ээлээн кажарай берген: магазинден «счёт» бижидип алгаш, акшаны ынаар шилчиттириптер. Ол акша барза-барза база-ла акша боду-биле дарганың холунче кире бээр.

Бир-ле катап дарга Хорум-Даг суурга чеде бергеш, совхоз ажылчыны Монгуш Барымаа-биле мындыг янзылыг чугаа кылган:

— Бажың садып алыр сен бе?

(Барымааның бажың садып алыры-биле акша чыгдынып турарын ол баш бурунгаар билип алган).

— Ийе, харын бажыңым чок кижи мен дарга. Кымда садар бажың бар-дыр. Өртээ чүү хире чүве ирги? Бо суурга болза-ла менээ кончуг таарымчалыг чүве ийин.

— Ийе, ийе бо суурда бажың, ол силерге аажок таарымчалыг.

— Кайызы бажыңны садар деп турар чүве ирги, даргам? Барып чугаалажып көрейн харын.

— Мурнунда Хорум-Даг көдээ Совединиң конторазы турган ийи өрээл бажыңны садар дээн чүве.

— А ол бажыңны бо суурнуң эмнелгезиниң эргезинче шилчидип берипкен чүве дийик чоп, дарга.

— Чыргакы көдээ Советтиң эргезинде бажың болгай. Садар сатпазын ол көдээ Совет билир. Бир эвес силер алыксавас болзунарза, бажың хереглеп турар база бир кижи бар чүве—дээш дарга үнеринге белеткени берген.

Бажың хереглээн кижи белен саттынып турар бажыңдан кайын ойталаар. Өртек дугайында чугаа боол турда, Барымаа мындыг айтырыг салган.

— Харыы угда төлептер акшам чок-ла кижи-дир мен. Үзүктеп төлеп болур ирги бе?

— Чоп болбас боор. Ажылчын кижиниң шыдаар аргазын өөренип көөр-ле болгай. Ам бар акшаңарны менээ берипкеш, артканын даараазында бээр силер.

Участок эмнелгезиниң эргезинге турган бажыңны Кара-Сал Оолак Монгуш Барымаага 300 рубльге дугурушкаш, Барымааның баштай бергени 200 рубльди боду кармактай шаап алган.

Райсаң киллизиниң шугуму-биле чоруттунган ревизияларның илереткенин ёзугаар Чыргакы көдээ Советтиң даргазы Кара-Сал Оолактың «тывынгыр» ажыл-чорудулгазының түңнели мындыг болган: 1964 чылдың июньда бюджетке кирген акшалардан 1159 рубль 52 көпеек тудаан. Ол-ла чылдың декабрьда тудагдалдың түңү 1208 рубль четкен. Бо чылдың июньда 1800 рубль болган. Ол түңден 257 рубль документ ёзугаар Кара-Сал Оолактың кырында салдынып турар. Оон көдээ Советти даргалап келген кыска үезиниң дургузунда беш секретарь солушкан. Санакчы-кассирниң хүлээлгезин көдээ Советтиң секретары күүседип келген. Ол халашкан секретарьлар барык шуптузу 300-тен өрү 1200-ке чедир тудагдалдыг болуп үнгүлээн. Сөөлгү секретарь чүгле ийи ай ажылдаанының түңнелинде 375 рубль тудагдалдыг болган.

Ол секретарьларның кайызындан-даа тудагдаан акша дугайын айтырарга, мындыг утказыг харыы бээр:

«Харын чүү дээр боор ону кижи. Үргүлчү-ле шоочалыг демир хааржакка суккаш ылавылап шоочалап турган болгай мен. Дүлгүүрү үргүлчү-ле бодумга чораан чүве. Кымга шаннаар боор, тудагдалдыг кижи канчап-чоор тургаш төлээрин-не оралдажыр мен ыйнаан»—дээр.

Дүлгүүрү бодумга чораан чүве дээри шын-на харын. Ындыг-даа болза ол демир хааржактың артык дүлгүүрүн чоокта чаа Кара-Сал Оолак «тыпкан».

— Эрги архив аразынга чыдар чүве-дир—дээш, серт-даа чок секретарынга берген.

Көдээ Советте акша-хөреңгилер самчыгдалдарының дугайын Кара-Сал Оолак «секретарьлар хөй акша самчыгдаан, оларның буруузу-биле хөй акша тудап турар» дээш тус-тус секретарьларның кырында тудагдалдарның түңүн ат кырында данзылап, «олар төлээр боол аазаан улус»—деп тайылбыр берип турар. А мотоцикл садып алганын, аъттар болгаш бажың садыпканың «буруум-дур» деп аажок «миннип», бодунуң кырындан илерээн тудагдалды төлээрин аазап турар.

Чытчының болунда.

Чылгычының шырында, — деп үлегер сөстер бар болгай. Чүве карак ажыттаар, бодун боду агарттыксаар, багай сеткилдиг кижилерге хамаарыштыр чон шаандан тура-ла ынча деп чугаалаар чораан. А Кара-Сал Оолакка хамаарыштыр чүү деп чугаалап болурул?

С. ПАВУ.

„Шаап халдавышаан"

«СЭКП XXII съездизи» колхозтуң конторазынга дангаар эртен кире дүштүм.

— Ала чайны өттүр аът-хөлүм-даа турупту, ал бодум-даа човай бердим—деп бир-ле кижи сеткилиниң ханызындан хомудап олур.

— Чогум черле чүү болду, чүнү кылып турар силер,—деп оон айтырдым.

—№ 2 комплекситиг бригаданың тараа кадарчызы кижи мен. Бурунгу дүне кадарып турар участогумче «Тыва» совхозтуң 6 аъды кирген, буруулуг кадарчы Д. Сандыкка акт тургускаш хүлээдип бердивис. Бо дүне ээлчеглиг аът кадарчызы Сарыг-оол база-ла хаарыктай бергени ол ыйнаан, мырынай бир аксыр өөр чылгы чаагай тараны саспа базып, чип тур.

Мындыг чижектерниң чежези ол дээр! Чүгле «Тыва» совхозтуң эвес, а Чадаана хоорайның, районнуң уксаажыдылга станциязының чурттакчы чоннарының хууда мал-маганы ол колхозтуң сиген, тараа шөлдеринче «шаап халдап» туруп берген. Хууда малын кадарчыга хүлээтпес чурттакчыларны шыңгыы хемчег ап, кадарчыларның харыысалгазын бедидер талазы-биле Чадаана хоорай Совединиң даргазы А. Дигиж, «Тыва» совхозтуң директору эш Юртаев чүнү бодап турар ирги?

МЕРГЕЛДЕЙ.

Номчукчунуң фельетону

ЧАЖЫТ ЫНАКШЫЛ

«Эжим, эргим ынаам!

Бо каш сөстүг чагаажыгашты бижээн ужурумну тайылбырлавас мен. Ооң утказы болгаш сорулгазы сенээ билдингир. Ол дугайын сээң-биле дыка узун үениң дургузунда чугаалажып, сүмележип келген бис. Бо чагаа дээрге — мээң үндүрген түңнелим-дир. Мен сенээ ынак мен. Ынакшыл кажан-даа өлбес, ол мөңге, ону чүү-даа тиилеп шыдавас.

Дүне-даа, хүндүс-даа сени — амыдыралымның кызыл чечээн — сактып, бодап, көрүксеп чор мен, ынаам. Сенден чаңгыс дилээм: мени кажан-даа утпайн, манаарыңны дилеедим, ынаам. Кажан бир (удавас) биске аас-кежик келир—бис кезээде кады чурттап, амыдыралывыс када бээр бис. Бир эвес мен өскээр көөр-даа берзимзе, меңээ кээп чоруур сен, ынаам.

Бис кезээде кады бис!»

Ынакшылдың таңгыраглыг чагаазын номчааш, эргим номчукчу, бижикчини буруудатпас боор силер. Силерниң кичээнгейиңерге шериг албанында оолдуң ынаа кыска бижээн чагаазын бараалгатпыдым. Ону өске кижи бижээн. Ооң ужурун тодарадыры-биле төөгүнү бичии коптарыптаалы.

1957 чылдың январьның 27. Кыжкы соок хүнде бистиң чуртувуска база бир социалистиг өг-бүле немешкен. Оол, кыстың төрелдери, оларга аас-кежикти, эптиг, найыралдыг чурттаарын алгап-йөрээп турганнар.

Оон бээр ам 8 чыл 5 ай эрткенде, өг-бүлениң херээжен ээзи комсомолчу Чокпак-Кара ийиги чажыт таныжынга үстүнде чагааны бижээн. Мурнунда «сеңээ ынак мен, чүрээм, ынаам сен» деп сөстерин амгы үеде кады чурттап олурар эжи Ондар Маадыр-оолга чугаалап турганы чигзиниг чок. Маадыр-оол багай эвес кижи, ол ам Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунда участок механиги, район Совединиң депутады, ажылынга кызымак, биче сеткилдиг, улуун угбам дээр, бичиизин дуңмам дээр, чонунга хүндүлүг эр. А үстүнде чагааны кымга бижээнил, социалистиг өг-бүлени бузуп турар будулгак кижи кымыл?

Ооң адын Норжуң-оол Шалдан-оолович Сат дээр. Ол совхозтуң суггатчызы, СЭКП кежигүнү, совхозтуң Кызыл-Тайга суурунда партия эге организациязының секретары. Даштындан көөрге 30 хар иштинде, культурлуг, арыг-силиг кеттинген чоруур аныяк эр. Чоннуң ону «аянныг кижи» деп шолалаан-даа аңаа эвес, оон даштыкы байдалынга дүгжүп турар.

Ам-даа бот хевээр. Чон ону сагыжынга таарыжыр уруглар тывылбазы-биле бот чоруур деп бодап турган. Механик часкы, күскү сезоннар үезинде ховуга турганын ажыглааш, үстүнде «маадыр» ээрип алгаш, Чокпак-Карага бичии сөөнүг барып тургаш, ону дуурайлап, чечен-мерген овуузуннуг сөстери-биле өглүг херээженниң чүрээн үрадыпкан.

Сөөлгү үеде Сат шуут ол бажынга туруп алган. Маадыр-оол ол дугайын дыңназа-даа, дамчыыр чугаага бүзүревейн, баштайгы ынакшылынга идегеп келген.

Кижиниң ынакшылын болгаш бүзүрелин карак ажыттап болбас ужурлуг. Ол—коммунизм тургузукчузунуң мораль дүрүмүнге дүүшпес.

К. ОСКАЛ-ООЛ.

Ырактан чагаа

Хүндүлүг эш Мергелдей!

Мен силерге ийи өңнүүмнүң чугаазын сонуургадыр бодап алдым:

— Кай баарың ол, эжим?

— Хлеб садып алыр дээш...

— Дүүн хлеб быжырбаан, куруглап үнгүм ийин.

— Столовая далган аймаа бар ирги бе?

— Каш борбак пироги, калачизи төнүп каап-тыр.

Мындыг чугааны дыңнаар дизе, Бай-Тайганың Мугур-Аксы суурга кээп көрүңер. Хлеб быжырар черниң болгаш столованың ажылын сельпо даргазы эш Дойнур та канчаар удуртуп турар кижи ийик, Мергелдей, оваарып көөрүңерни диледим.

Ч. ИРГИТ,

суурнуң чурттакчызы.

Волга-Балтийниң В. И. Ленин аттыг канал-бугазының ажыттынганы-биле Череповец суг оруунуң хайныышкынныг порт хоорайы апарган. Чүгле бо чылын безин Череповецке чаа суг системазын таварты аян-чорук кылган 25 муң ажыг туристер баар.

ЧУРУКТА: Череповецтиң суг өртээлинде туристчи теплоходтар.

Фото И. Фрейдзоннуу.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

СОЦИАЛИЗМНИҢ АКЫ-ДУҢМА ЧУРТТАРЫНДА

СОРУК КИИРИКЧИ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ЧУРАГАЙЛАРЫ

ПРАГА. 1965 чылдың бирги чартыында Чехословакияның үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге, 8,7 хуу көвүдээн. Ажылчы чоннар планныг онаалданы 102,7 хуу күүсеткен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 7,8 хуу бедээн.

Химия болгаш машина тудуу үлетпүрүнүң ажылдакчылары бедик түңнелдерни чедип алган. Республиканың кедээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери база чедиишкиннерлиг болган. Ылангыя мал ажылының продуктуларын белеткээр план бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеттинген.

МООЛ-СОВЕТ НАЙЫРАЛДЫҢ СИМВОЛУ

УЛАН-БАТОР. Моол Арат Республиканың демир орукчулары боттарының байырлалын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткаан. Улан-Батор магистраль чартык чылда сөөртүлгениң планын 113 хуу күүсеткен.

Орук социалистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинниң кавайы болу берген. Алды бүдүрүлгелер, 290 бригадалар ам безин социалистиг күш-ажылдың коллективтери деп хүндүлүг атты чедип алган. Орукта бүгү ажылдап турарларның чартык кезиинден хөйү социалистиг күш-ажылдың шалыпчылары деп атты чедип алган.

Социалистиг күш-ажыл дээш демисел чорup турда орук ажылынга шыңгыр талазы-биле чаа-чаа көргүзүглер чедип алдынган. Оруктуң байдалы тергиин эки. Ол онза чугула, чүге дээрге, чурттуң бүгү чүък сөөртүлгезиниң үштүн ийи хире кезии демир орукка онаажып турар.

Демир орук транспортунуң нарын ажыл-агыйын шиңгээдип алырынга боттарының өңнүктеринге дузалажыр төлээде хөй чүвени кылган болгаш кылып-даа турар совет тускай эртемниглерниң дузаламчызын моол демир орукчулар бедик-биле үнелеп көрүп турар. Ам оруктуң бүгү албан черлерин, бүгү чугула участоктарын моол тускай эртемниглер баштап турар. Улан-Батор магистральды бузулбас моол-совет найыралдың символу деп улусчу Моолдуң демир-орукчулары чугаалап турар.

БОЛГАРИЯДА ТАРАА КЕЗИЛДЕЗИ

СОФИЯ. Болгар тараажыларда—кидин түлүк үе. Тараа кезилдези калбарган. Чурттуң чамдык районнарында кызыл-тас ажаап алыышкыны бүрүн доозулган.

Болгарияның кедээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге министерствозунуң баштайгы медээлери-биле алырга, бо чылын тараа культураларның чылдазы эрткен чылдыңдан дыка хөй болур. Кукуруза, тарымал тоорук, ногаалар, чимистерниң дүжүдү база эки. Чурттуң дыка хөй кооператив ажыл-агыйлары болгаш күрээ ажыл-агыйлары гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 30—35 центнер алдын тарааны ап турар.

Бо чайын болгар ажыл-ишчилер 1.750 муң гектар черниң тараазын ажаап алыр ужурлуг.
ҮҮҮраавкыдаЛга,нни

(СЭТА).

ДИДИМ АТАКА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сайгон аэропорттан 3 миль ырак черде турар таңныыл албан черлерин мурнуу-вьетнам патриоттар атакалаан болгаш чылча шапкан.

Америк шериг командылалының медеглелин барымдаалааш, АП агентилелдиң корреспондентизиниң Сайгондан дыңнадып турары болза, ол халдаашкынның түңнелинде сайгон шериглер улуг чидиригге таварышкан.

69 АМЕРИК САМОЛЕТТАРНЫ АНДАРА АТКАН

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның Демократтыг Республиказының чепсектиг күштери июль айның дургузунда 69 америк самолёттарны аңдара аткан деп, Вьетнам информация агентилели дыңнаткан. Ол үеде 6 америк ужукчуларны база тудуп алган.

УЛУСТАРНЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ:

Вьетнамга тайбың

ПРАГА. Тайбың талалакчыларының Чехословак комитединиң президиумунуң хуралынга хүлээп алган резолюцияда чугаалап турары болза: «Вьетнамда америк агрессия бүгү-ниити тайбынга айыылдыг болуп турар». Тайбынга ынакшылдыг болгаш демократтыг күштерниң күчүлүг шимчээшкини янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынын быжыглаарынга, чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң айтырыын шиитпирлээринге, делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын узуткаарынга, быжыг тайбыңны тургузарынга элээн хире-чергези-биле дузалаар дээрзинге ханы бүзүрелдиг бис деп, резолюцияда демдеглеп турар.

БУДАПЕШТ. ВСАП ТК-зының Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Дьюла Калланиниң Хайду-Бихар областка чүве чугаалап тургаш, медеглээни болза, бүгү депшилгениг кижилер, оон иштинде венгр ажылчы чоннар вьетнам улустуң талазында турар. Бодунуң хосталгазы дээш демисежип турар вьетнам улустуң шыныг херээ алызында баргаш бүрүн тиилелгени чедип алырынга быжыг бүзүрелин олар илергейлеп турар. Венгр Улус Республиказы тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказын чорудуп турар деп Д. Каллан чугаалаан. Ынчалза-даа империалистер агрессияны үндүрүп келзе оларга удур шиитпирлиг демисежир ужурлуг бис.

УЛАН-БАТОР. Мурнуу Вьетнамче чаа америк шериглерни чорудар дугайында АКШ-тың президентизиниң шиитпирин моол хөй-ниити ол районга америк интервенцияны күштелдирерინге шыңгыы болгаш айыылдыг базым кылдыр көрүп турар. Ол шиитпирни тайылбырлавышаан, тайбың камгалалының моол комитединиң төлээлекчизиниң чугаалааны болза, Вьетнамда АКШ-тың чепсектиг күштерин өстүрүп турар чорук делегейниң дүшкүүрлүг чорууну күштелдирерინге чедирип, делегейниң чаа дайынының айыылын улгаттырып турар.

Делегейниң улустары, тайбынга ынакшылдыг бүгү күштер каттышкан күженишкиннерни салып тургаш, Вьетнамда кемниг авантюраны чайладыр, Мурнуу Вьетнамда дайынны болгаш ВДР-же агаардан халдаашкыннарны соксадырынче, Мурнуу Вьетнамдан бодунуң шериглерин үндүрер болгаш 1954 чылдың Женева дугуржулгаларын сагыырынче АКШ-ты албадаар ужурлуг.

ОСЛО. Вьетнамда дайын тайбынга айыылдыг болуп турар, ынчангаш дээштиг хемчеглерни далаштыг албас болза, ук дайын делегей өртүнче шилчип болур деп, бөлүк профэвилел удуртукчуларының норвег чазакка чоруткан кыйгырыында чугаалап турар. Вьетнамда дайынны соксадыры-биле болдунар-ла чүүлдерни кылыр деп, олар кыйгырган.

ДЖАКАРТА. Бо хүннерде индонезий солуннарның арыннарында мыңдыг дүвүрээзиниг эгелер үргүлчү бижиттинип турар: «Вьетнамда кемниг дайын калбарбышаан», «Улустарның ханын Джонсон төп турар», «Индийкыдат улустуң хуу-салымы айыылда». Джонсоннуң сөөлгү шиитпирин «Вьетнамга хамаарыштыр террорнуң америк политиказы» деп, «Индонезиан геральд» солун айыткан.

(СЭТА

Анголаның патриоттарынга хосталга

БРАЗЗАВИЛЬ. Анголаның хосталгазы дээш Улусчу шимчээшкинниң (МПЛА) удуртукчу комитеди Браззавильге дыңнадыгны парлап үндүрүп, 14 аныяк ангола патриоттарны доп-дораан хостап үндүрерин ында негеп турар. Июньда португали шериг трибуналы МПЛА-ның ажыл-чорудулгазынга киришкени дээш оларны янзы-бүрү хуусаада кара бажынга олуртуру-биле шииткен.

Патриоттарны судтаан суд ңүгулдүг болгаш оон доктаалы дүрүм ёзугаар эвес дээрзин дыңнадыгда демдеглеп турар. Ол шииттирген патриоттарның иштинден хөй кижилер дөрт чылда кара бажыңда хилинчектенип чыдар болгаш оларны эттеп эрийдеп турар.

Колониалдыг дайын-даа база политиктиг дерзии үүлгедиглер-даа Анголаның улузун сый шаап шыдавас. Чепсектиг демисел чорup турда кандыг-даа когаралдарны үндүрүп тургаш, бодунуң хамаарышпас чорууң чедип алыр деп, МПЛА-ның удуртукчу комитединиң дыңнадыының түңнелинде демдеглеп турар.

◆

Айыыл чок чорук Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Турцияның КНО-да доктаамал төлээлекчизи О. Эралып кипр айтырыын чүгаалажып көөрү-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралын чыылдырарын дилээн. Чөвүлелдиң хуралын август 3-те чыылдырар дээн.

„ЧАЙКА“ ЭКИ ОЙНААН

Эрткен дыштаныр хүнде культураның болгаш дыштаныылганың Гастелло аттыг парыгының «Хүреш» стадионга Минусинскиниң «Чайка», Кызылдың «Спартак» командаларының бут бөмбүүнүң маргылдаазы болуп эрткен.

Аңаа оюннуң баштайгы чартыында аалчылар шөлдүң ээлеринден артык авааңгыр, чараш ойнаарын болгаш арга-мергежилдиин көргүскени-биле сан 3:0 болуп, «Чайканың» чедиишкини-биле часпарлаан.

Оюннуң ийиги чартыында спартакчылар күжүн таарыштырып алгаш, удурланыкчызының талазынче күштүг атакаларны улай-улай чорудуп, «Чайканың» хаалгазынга бөмбүктү чедире бергеш теверге-ле чагыга дээр, чок болза вратарь авааңгыры-биле сегирип алыр, азы аут болур таварылгалар оюннуң төнчүзүнге чедир элээн хөй удаа болгулаан.

Ол оюн 15 хире минута эртип чорда «Спартактың» оң талакы халдакчызы Михаил Гамидов, өөрүндеи күштүг атакалааш, бөмбүктү эптиг үндүрүп бергени-биле санны 1:3 кылдыр ажыдыптар аргалыг болган. Оюн 40 хире минута ажыр үргүлчүлеп турда кызылчыларның шыңгыы бурунгаарлаашкынныг атаказының түңнелинде кол халдакчы Юрий Белостоков бир санны немей кирзе-даа, аалчыларга ам-даа бир сан четпес, үе эвээш арткан.

Ам кайы-даа тала шыңгыы демиселдиң байдалында. Кызылчылар деңнежип аарын кыскаш, арай чурум чок ойнаан. Ылангыя М. Гамидов ийи удаа сагындырыглыг хиреде база катап чурум үрептерге судья ону шөлден үндүрген. Ынчалза-даа кызылчылар деңнежир дээш күштүг атака-биле бурунгаар чүткээн, а минусинчилер сан неметпес дээш шыңгыы удурланыышкын-биле харылап, быжыг камгалалче шилчээн. Сан өскерилге чок 3:2 болуп Минусинскиниң «Чайка» командазының тиилелгези-биле оюн доозулган. Ийи хоорайның маргылдаазы солун, көрүштүг эрткен.

«Чайка» командазының вратарының бөмбүктү эртирбейн дүрген туда тыртып аар, авааңгыр, чараш ойнаарын кызылчылар магадааннар.

С. ОЮН.

ХӨЛ ШЫДЫРАА

Хөл шыдыраага делегей чемпиону деп ат дээш делегей чемпиону, совет гроссмейстер Тигран Петросян-биле ойнаар эрге дээш чартык финаль маргылдаазынга совет гроссмейстер Михаил Таль биле дани гроссмейстер Бент Ларсен ойнааннар. Оюн хайым-биле төнген.

СУМО—1500 ХАРЛЫГ ОЮН

Сумо япон спорттуң национал хевири. Бо хевир 1500 чыл мурнунда тывылгаш, амгы үеге чедир хөгжүп келген. Бо оюндан джиу-джитсу, дзюдо, карата дээр япон хүреш оюннары укталып тывылгаш, тускай оюннар апарган.

Сумо дээр япон хүреш оюнунуң ойнаар чуруму мындыг. Диаметри 4,5 метр төгерик черниң иштинге ийи мөге туруп алгаш бот-боттарын иткилежир, төгерик иштинден эжин үндүр идипкен азы ону төгерик иштинге октап каан мөге тиилекчи болур.

34 эң шилиндек дээн япон сумист-мөгелер Совет Эвилелинде чедип келген. Олар Москва хоорайның цирк шөлүнге алды ужуражыышкынны эртирерлер.

ОН ЧЕДИ ХАРЛЫГ КУБА СПОРТЧУ

Белоруссияда бөлүк куба спортчулар аалдап келген. Он чеди харлыг куба спортчу Хуану Моралес 100 метр черге конкурстан дашкаар халааш, 10,8 секунда иштинде ол черни эрте маңнап келгеш багай эвес түңнелди көргүскен. Өөрү аңаа байыр чедирген.

ЧАА ЧУРУМ

ССРЭ-ниң спорт мастери деп атты республикаларның спорт чөвүлелдериниң сүмелеп киирип келгени-биле бүгү-эвилелдиң спорт федерацияларының президиумнары тывсып болур деп шиитпирни ССРЭ-ниң спорт чөвүлелиниң Төп президиуму чоокта чаа үндүрген.

Ине-биле чепсегленгеш

Ташкентиниң чаңнылга уран чүүлүнүң музейинге Григорий Аткниниң дугайын узбек кижи дижир. Харын-даа «Туркменская правда» солунга бир катап мынча деп бижээнин көрген мен: «Узбекстанның улусчу мастерлериниң кайгамчыктыг чаңчылдарын сайзыратпышаан. Григорий Аткнин даараныылга уран чүүлүнүң оруун уламчылаан. Будук орнунга ол янзы-бүрү өңнүг удазыннарны, а чуруур саазын орнунга торгуну ажыглап турар».

Ынчалза-даа Аткнин хакас кижи. Узбекистанга ол билдилиг мастер болуп чеде берген. Узбек мастерлерниң дуржулгазын оон шиңгээдип алганы чадавас. Оон-биле кады Аткниниң ажылдарында Хакассияның улустуң угулзалары, чуруктары болгаш шыйыглары делгереңгейи-биле кирип турар.

Хакас улустуң сырып даараар аргаларын болбаазырадып, өскертип, чаа хевир-биле ажыглап тургаш, Григорий Аткнин кижилер чуруун торгуга сырып даарап эгелээн. Даараныылганың аргаларын хөй чылда өөренип, улам байыдып, уран чурулга, графика, скульптура билиглери-биле чепсегленгеш, онза талантылыг чурукчу кайгамчык чедиишкиннерни чедип алган.

Григорий Аткниниң чуруктары делегейде нептерээн. Москвада болгаш Ленинградта, Ташкентиде болгаш Киевте, Абаканда болгаш Кызылда ооң ажылдарын көрүп болур. Харын ол туржук Делиде (Неруну чуруу), Джакартада (Сукарнону чуруу) болгаш Кабулда (Дауданың чуруу) кадагалаттынып турар.

Чурукчу хөй чылдарның дургузунда композиторлар Чайковский, Глинка, Римский-Корсаковтуң, эрдемденнер Ломоносов, Тимирязев, Мичурин, Обручевтиң, шүлүкчү Тарас Шевченконуң хамааты дайынының маадырлары Кравченко биле Щетинкинниң чуруктарын торгуга өңнүг удазыннар-биле сырып сиилээн.

Григорий Аткнин дыка хөй санныг улуг хемчээлдиг чуруктарны база сыраан. Новосибирскиде демир-орук вокзалының иштинде Новосибирскиниң опера театрының улуг чуруу, индий артистерге белекке бээри-биле Ташкентиниң опера театрының дүрзүзүн хевирлээни онза чедимчелиг болган. Чурукчунуң оон-даа өске улуг хемчээлдиг чуруктары бар.

Чоннуң даараныылга уран чүүлүнүң үндезининден тыптып келген Г. А. Аткниниң уран даараныылга ажылын уран чүүлдүң үнелекчилери болгаш көрүкчүлер сонуургап турар.

П. КАРАЛЬКИН.

ЧУРУКТА: Г. А. АТКНИННИҢ сыраан чуруу.

Фото авторнуу.

Делегей неделя дургузунда

ЖЕНЕВА: чугула шылгалда.

Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле 18 күрүнелерниң комитеди бодунуң ажылын он ай чапсарның соонда Женевага июль 27-де катап эгелээн. Эрткен үениң иштинде делегейде байдал эки талазынче өскерилген, чепсегленишкинни дүжүрериниң шагда өйү келген айтырыгларын дүрген, моондак чокка шиитпирлээринге таарымчалыг байдалдар ам тургустунган деп кым-даа бадыткап турбас болбайн аан.

Ниитиге билдингир фактылар оон өске шинчи-байдалды көргүзүп турар. Америк империалистер Вьетнамда дайынны калбартып, Доминикан Республикада интервенцияны үргүлчүлеп, шериг чарыгдалдарын көвүдедип база чепсегленишкинни өстүрүп турар. Бонн адаанзырактар ядролуг чепсекче улам калчаалыы-биле чүткүвүшаан.

Бо байдалдарда чепсегленишкинни дүжүрер дугайын чугаалашкан-даа база делегейниң дүшкүүрлүг чорууң чавырылдырарын чедип алырын оралдашкан-даа херээ бар деп бе?—деп чигзиникчилер айтырып болур магат чок. Ынчаар бодаар чорук болза, болуушкуннарның айыылдыг угланыышкынче хөгжүүрүнге арганы бээр, чепсегленишкинни дүжүрер дээш демиселди соксадыр, ылавылаарга дүшкүүрлүг чорукту күштелдирерინге, бистиң планетавыска агрессияның одагларын көвүдедиринге сонуургалдыг кижилерге сүүзүннүг чемишти бээр дээни ол. Чогум-на харын оон ужурунда байдалдың улам ыңай дорайтаарын болдурбазы-биле күженишкиннерни көвүдедири эргежок чугула. Чоокта чаа Хельсинкиге болуп эрткени тайбың, национал хамаарышпас чорук болгаш чепсегленишкинни бүгү-ниити дүжүрери дээш бүгү-делегей конгрези бо чугула сорулганы демдеглээн. Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин соксадыр, чепсегленишкинни дүжүрериниче болгаш улустарның айыыл чок чорууң хандырарынче орукка бөттүг базымнарны кылыр деп конгресстиң кыйгырыын бүгү делегейде хөй-ниити калбаа-биле деткээн.

Бо айтырыгның талазы-биле Совет Эвилелиниң туружу эки билдингир. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң программазын идип үндүргеш, бистиң чурттувус чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин моондактаар болгаш кызыгаарлаарынче, делегей харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче угландырган дыка хөй хемчеглерни оон-биле кады саналдап турар. Бүгү даштыкы шериг баазаларын узуткаар болгаш өскениң девискээрлеринден бүгү шериглерни үндүрер дугайында совет санал амгы байдалдарда чугула ужур-дузалыг болуп турар. Ядролуг болгаш термоядролуг чепсекти ажыглаарын хоруур дугайында керээни саадал чокка чарар дугайында ССРЭ-ниң саналы база-ла ол хире чугула болуп турар. Ол саналдарны дыка хөй күрүнелер деткээн турзажок. АКШ болгаш оон эвилелчилери ындыг хемчеглерни хүлээп алырынга мынчага чедир бар-ла шаа-биле удурланып келген. Женевада чугаалажыышкыннарга ол саналдар чугаалажылгаларның кол чүүлү болуру чугаажок. Бо саналдарны херекке албайн баары болдунмас.

Бо удаада 18-тиң комитединиң хуралы канчаар болуп эртер дугайын чугаалаары ам-даа элек. Ындыг-даа болза барыын талакы күрүнелер, ылангыя АКШ биле Англия ядролуг чепсектиң тарап нептерээрин болдурбас айтырыгны долгандыр шуугаазын-биле чугаалажыышкыннарның киржикчилериниң кичээнгейин чардыктырарын оралдажып турар деп чүвени баштайгы хуралдар көргүскен.

Бо айтырыгның улуг ужур-дузалыг болуп турары чигзиниг чок, ынчалза-даа барыын талакы күрүнелерниң ону көрүп турар чоруу бо чугула айтырыгны шиитпирлээринге оларның күзелдиниң дугайын канчап-даа херечилевейн турар. Барыын Германияның киржилгези-биле «ядролуг күштерни» тургузарын болгаш ядролуг чепсекти таратпас дугайында дугуржулганы хары угда саналдап болур дугайында Вашингтоннуң болгаш Лондоннуң медеглелдерин оон өскээр канчаар үнелеп көрүп болурул? Ол саналдарның бирээзин өскезинге иледе чөрүшкек Ынчаарга 18-тиң комитединде англи төлээлекчи лорд Чалфонт «ядролуг чепсекти таратпас дугайында дугуржулга дээш атлантика ядролуг күштерни тургузарын саадатпас болза чогуур» деп чугаалааш, оон кымга бараан болурун оралдажып турарын дораан билип алыр апаар. Чогум-на харын бонн адаанзырактар ону чедип алырын шырбайып турар болгай.

Женева — барыын талада боттарының тайбың бодалдарының дугайында хөйү-биле шуугап, а херек кырында шуут удурланышкак угланыышкын-биле хөделип турар ол бөлүктерге шыңгыы шылгалда болур.

САНТО-ДОМИНГО: Интервентилер арткан, кризис үргүлчүлевишаан

Доминикан Республикага АКШ-тың чепсектиг интервенциязының дөрткү айы эгелээн. Делегей эргезиниң бөдүүн нормаларын дорамчылавышаан, апрель 28-те америк империалистер улустуң тура халыышкынның базары-биле ол тускай догуннаан улуг эвес республикаже халдап кирген. Тура халыкчылар шериг эрге-чагыргазын дүжүрген болгаш моон мурнунда күш чок болдурган конституцияны катап тургузарын негээн база полковник Кааманьо баштаан чазакты тургускан. Республиканың бодунга интервентилер патриотчу күштерни бооп тудуп шыдаваан. Массалыг террорну үүлгедип база өнчүк-чөңгээлерни кылып турар генерал Имберттиң чалча шериг эрге-чагыргазынга салган кордаашкын база дуза болбаан.

Латин-америка чурттарның кашкаш чашпаа чазактарының кашсанныг шериглериниң хевири-биле шыптынган аргалар америк интервенцияның агрессчи шынарын чажырып шыдаваан. Бо үеде интервентилерниң күштериниң саны 12 муң хире кижи болуп турар, ынчаарга оларның арaзында латин-американчыларның саны ийи муң четпес кижи бар. Ындыг күштерни «америка арaзының күштери» деп адаар дизе улуг бодалды шиңгээдип алыр херек.

Америка күрүнелер организациязының (АКО-нуң) «тайбың чогаадыкчы» комиссиязының кажарлаашкыны база-ла мынчага чедир чедиишкин чок болуп келген. Ол комиссияны америк банк ээзи Банкер баштаан. Шилиишкинни үр үеде чорудуп келген соонда ук комиссия түр чазактың президентизиниң албан-дужаалынга ийи талаларга — конституция талалакчыларынга болгаш эрге-чагыргага таарымчалыг дипломат чораан Гарсиа Годойнуң кандидатуразын тывар аргалыг болган. Ынчалза-даа ындыг чазактың удуртулга болдурар ужурлуг принциптерин баш удур тайылбырлаары чугула болган. «Нью-Йорк таймс» солуннуң ажыы-биле бижээни: «Түр чазак англи хаан ышкаш хааннаар болур, ынчалза-даа башкарбас. Херектиң утказы-биле алырга, ол чазактың догуннаашкынының алды — тос айларының иштинде ажелел үргүлчүлээр ужурлуг. Ол ажелелди эреңгей ёзу-биле АКО, а херек кырынга АКШ боттандырар апаар». Оон ужурунда конституция ёзугаар президент Кааманьонуң талалакчылары келир үеде түр чазак бодунуң ажыл-чорудулгазынга 1963 чылдың конституциязын, бир тээ ында чамдык социал реформаларны киирген болганда, барымдаалаарын негээн. Банкер, а оон соон дарый генерал Имберт ол негелдени хүлээп албайн барган.

Өске бодалды боттандырары — дипте национал-хосталгалыг шимчээшкинге удур хөделир доктаамал «америка арaзының шериг-политиктиг күштерин» тургузарының планын Латин Америкага дөгээрин Вашингтон база чедип ап шыдаваан. Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң тайылбырлакчызы Райанның демдеглеп турары болза: «америка арaзының күштерин тургузарының идеязын дыка хөй латин-американнар бужар-чүдек чүве кылдыр көрүп турар. Хөделиишкиннерниң эргежок чугулазының дугайында шиитпирни кым хүлээп алырыл, кайы-бир чуртта эргилде барыын бөмбүрзекке кыжаныг болурун кым чугаалаарыл деп айтырыг хөй-хөй латин-американнарны дүвүредип турар».

Ындыг жандарм күштү тургузарының идеязынга Латин Американың чурттарының хөй нуруузу удурланган. Рио-де-Жанейрога август 4-те болур ужурлуг АКО чурттарының конференциязын тодаргай эвес үеже соңгаарладырынга чөпшээрежир ужурга Вашингтон таварышкан. Доктаамал «америка арaзының күштерин» тургузарының планын ол конференцияга чугаалажып көөр бодап турган. АКО-нуң уставын, ылангыя өске күрүнелерниң иштики херектеринге холгаарлаашкынга хамаарышкан чүүлдерин моон-биле кады эде көөрүн база бодап турган. Өске сөс-биле чугаалаарга, АКШ АКО-га шыптынып алгаш, бүгү диптке кара туразында болгаш дүрүм чок чоруктарны үүлгедир эргени бодунга шиңгээдип алырын күзеп турар. Доминикан Республикага интервенцияның болдурганы узамдыккан кризистиң байдалдарында АКШ ону кылырын ам дээрезинде база-ла чедип ап шыдаваан.

В. ХАРЬКОВ.
И. ЛАПИЦКИЙ.
(СЭТА).

Удавас—тираж

1965 чылдың акша-бараан лотереязының бешки үндүрүлгезиниң ойнаашкыннарының тиражы бо чылдың август 8-те Донда-Ростов хоорайга болур.

Тиражта 44 разрядка 6.600.000 рубль түңнүг 3.520.000 бараан болгаш акша ойнаашкыннары таваржыр, оларның арaзында 132 «Москвич» дээр автомашиналар, 220 «Запорожец» дээр автомашиналар, 880 мотоциклдер, 2860 соодукчулар, 880 хеп чуур машиналар, 660 пианинолар, 1056 фабрика хевистери болгаш өске-даа хөй-хөй үнелиг бараалнар бар.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзаа черлеринден, солун садар черлерден, кинотеатрлар, вокзалдар болгаш аэропорт кассаларындан садып ап болур.

Лотерея билеттерин садып алырын утпанар!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ

Агаар бойдус

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур. Хат өй тавында болгаш соңгу барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы даглыг районнарга 18—23 градус, өске черлерге 23—28 градус изиир. Кызылга булуттагылап каап турар, кошкак хаттыг болгаш чоорту өй тавынга чедер хүн болур. Агаарның температуразы 25—27 градус изиир.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНО

АВГУСТ 3-ТЕ.

«НАЙЫРАЛ»: «Алдарның дээрбээ» 10.15, «Селеме болгаш роза» 12.15, 2.15, «Сурастар» 4.15, 6.10, 8.05, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аас-кежиктиг бол, Кенец!» 11.15, 1.15, 3.15, «Соксай берген ужудуушкун» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ада-чурттуң Улуг дайыны» 2, «Мээң-биле канальи» 5.40, 7.20, «Чүрек өршээвес» 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: «Канчап шыңгыы болур чоор» 5, 7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи килдизиниң 23—54, агитация болгаш пропаганда база кедээ ажыл-агый килдистериниң 37-13, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47, 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы. ТС—00682.